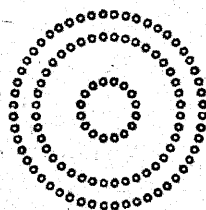

KASVATUS

KASVATUSTEADUSLINE AJAKIRI
EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 4.
5. AASTAKÄIK

APRILL
1923

Lugege kõik ajalehte

ÜHISTEGELISED

≡ UUDISED! ≡

- „Üh. Uudised“ on huvitava ja mitmekesise sisuga ühistegelise ja majandusline rahvaleht.
- „Üh. Uudiste“ poliitilise ja ühiskondlise elu nädala ülevaated annavad lugejale erapooletu kokkuvõtliku ja ülevaatliku pildi.
- „Üh. Uudiste“ jutunurgast leiab lugeja meie paremate kirjanikkude töid, följetone, vesteid, jutte, romaane jne.
- „Üh. Uudiste“ igas numbris ilmuvad kunstnikkude Gori ja Krusten'i sulest joonistused päevasündmuste kohta, karrikatuurid, pilke-, naljapildid jne.
- „Üh. Uudiste“ Kodu osas leiduvad perenaistele ja majapidajatele tululikum nõuanded ja juhatused majapidamise, lastekasvatuse jne. alalt sõnumid tulevad kokku üle maa, mida võimaldab rikkalik kaastööliste arv igas kohumaal nurgas.
- „Üh. Uudiste“ küsimiste-kostimiste osas leiab vastused sissesaadetud küsimiste peale vastavateilt asjatundjatelt ja eriteadlastelt.
- „Üh. Uudised“ on **ainuke** sellelaadline ajaleht Eestis, mis oma sisu mitmekesiduse poolest **pakub huvi igale kodanikule**.
- „Üh. Uudiste“ kaastööliseks on silmapaistvamad Eesti ühis- ja seltskonna tegelased, kirjanikud ja haritlased.
- „Üh. Uudised“ on **kõige odavam** Eesti ajaleht.
- „Üh. Uudistes“ kuulutamisel on kõige paremad tagajärjed.

LEHE VASTUTAVAKS TOIMETAJAKS ON **A. SIBUL**.
VÄLJAANDJAKS **EESTI ÜHISTEGELINE LIIT**.

Toimetuse ja talituse aadress: **Tallinn, S. Karja tän. nr. 19.** Telefon nr. 26—13.

Tellimise hind:

12 kuu peale	Mk. 180.—
6 „ „	100.—
3 „ „	60.—

Vähemalt 10 eks. ühes pakis tellijatele:

12 kuu peale	4 Mk. 160.—
6 „ „	80.—
3 „ „	45.—

Üle 50 eks. tellijatele (ühes pakis)
4 Mk. 150.— aastas.

Üksik nummer 5 marka.

Kuulutuste hind:

Kuulutuste küljel 3 mk. millim.
Teksti keskel 6 „ „

Ilmub igal reedel.

„Ühistegelised Uudised“ ühes „Ühistegevuslehega“ maksavad aastas Mk. 300.—

Tellimisi võtavad vastu kõik vabariigi postiasutused, tarvitajate- ja majanduseühisused, ühis pangad jne.

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA.

Nr. 4.

Aprill 1923.

5. aastakäik.

SISU: Üheskool. — E. Martinson. Psühholoogia ja eksamid. — Konstantin Ramul. Töökooli teoreetiliseks põhjendamiseks. — E. Martinson. Uuemad sihid ja põhimõtted kehalises kultuuris. Kehaline kultuur koolis. — A. Kalamees. Mõnda noorsoo karskusühinguist. — J. Juhanson. Puhang uudust arvustusõpetuse meloodikas. — I. Koppel. Kas jätkub koduloo tundideks materjali? Koolitoast. Kõigile koolijuhatajatele ja õpetajatele. Karskustunni kava. Karskuskoosoleku kava. Kroonika. Organisatsiooni teated.

Üheskool.

(Koedukatsioon).

E. Martinson.

Üheskooliks nimetame kooli, kus poeg- ja tütarlapsed õpivad üheskoos.

Üheskooli (koedukatsiooni) küsimus peaks meid huvitama, sest oma kooli rajamisel peaks olema meil selge, kas meie tuleviku koolid peaksid olema ühes — või lahuskoolid. Kahjuks, on küsimus kaunis problemaatiline. Üheskoolil on kasvatusedlaste hulgas palju poolehoidjaid, aga ka väga palju vastaseid. Püüan küsimust käsitada objektiivselt, esitades väiteid üheskooli poolt ja vastu.

Üheskooli mõtte elluviimiseks on kaks tegurit tähtsal moodsel kaasa mõjund: naisliikumine ja ökonomilised põhjused.

Naisliikumise loosungiks on püüda naisele kätte võita samu positsioone mis mehel olemas. See nõuab aga naiselt samasugust haridust kui meheltki. Ei oleks siis mõtet naist hariduse omandamisel mehest eraldada.

Arusaadav on ka, et ökonomilisel põhjusil üheskool läbi viidavam on kui lahuskool. Mitte igas külas, alevis või väikses linnas pole võimalik ülal pidada mõlemale soole eraldi õppeasutust, Üheskool tuleb odavam, võimaldab

suuremale hulgale suurema hariduse andmise ja on seega demokraatlikum.

Ülevaade üheskooli maksmapanemisest.

Kõige rohkem on Ameerikas üheskooli mõtte läbi löönd. Väikene Oberleini linnakene oli see, kus 1833. aastal esimene Ameerika üheskool loodi. Linn ja kool sündisid peaaegu ühel ajal. Linna elanikkude väikene arv ei suutnud kaht kooli ülal pidada, — nii loodi ühine linnakool poeg- ja tütarlastele. 1840. aastal hakkas Ameerika lähtsam kasvatusedlane Horatsius Mann üheskooli mõtet ellu viima. 1861. — 1864. a. vältav sõda hoidis suurema osa meeskodanikke — ka õpetajaid — lipu all. Oldi sunnitud meesõpetajate asemel naisõpetajaid ametisse panema. Ka pärast sõja lõppu jäid naisõpetajad suurel määral ametisse edasi — ka poeglaste koolidesse, — sest polnud võimalik tarvilikul määral meesõpetajaid saada, ka tuli naisõpetajate pidamine odavam ja oldi nendega juba harjutud. See andis muidugi uue tõuke Ameerika üheskoolide asutamisele, sest kui naisõpetajad juba poeglaste koolides, töötada võisid, kes

võind neisse koolidesse siis ka tütarlapsi vastu võtta. Praegu on Ameerikas üheskool:

- a) algkoolidest 96⁰/₀,
- b) kõrgemad algkoolid peaaegu kõik (628 linnast on ainult 12 linnas nad lahuskoolid),
- c) keskkoolidest 72⁰/₀,
- d) kõrgemaid koolidest 65⁰/₀. *)

Rootsimaal on ühesalgkoolid ammu töötand, üheskeskkoolid hiljem. Esimene era üheskeskkool asutati Stokholmis 1876. aastal. Praegu on Stokholmis neli, Upsalas üks üheskeskkool, mida toetatakse valitsuse poolt. Viimasel ajal on Rootsimaal palju poeglaste keskkooli muudetud üheskeskkoolideks. Kaubandus — ja tehnikakoolid on ka mõlemale soole ühiselt avatud,

Norras on suurem jagu kooli üheskoolid. Üheskoolil on sääl umbes 30-aastane ajalugu seljataga.

Daanimaal tunnistati 1903. a. 24. aprilli seadusega üheskoolid teiste koolidega üheõigusliseks. Kopenhagenis on 13-st kroonukeskkoolist suurem osa üheskoolid. Pääle selle on sääl kaks era üheskeskkooli.

Inglismaal oli 1897. a. 6209-st keskkoolist 1078 üheskeskkooli.

Schotimaal on peaaegu kõik koolid üheskoolid.

Hollandi seaduste järgi on kõik ülikoolid, gümnaasiumid ning muud keskkoolid ja algkoolid ühiselt avatud mõlemast soost õpilasile.

Helveetsias korraldab iga kanton iseseisvalt oma kooli. Mõnes kantonis on lahuskoolid, mõnes üheskoolid, mõnes lahus — ja üheskoolid. Algkoolid on suuremalt jaolt kõik üheskoolid. 15 kantonis on kõrgemad algkoolid üheskoolid. Ka on Helveetsias mõlemale soole tee lahti kesk- ja kõrgemaisse koolidesse.

Itaalias töötab üheskool umbes 30 aastat.

Prantsusmaal pole üheskooli — pääle mõne eraalgatuse — peaaegu olemaski. Osalt tuleb see sellest, et sääl tütarlaste tarvis on ammu olemas häd lahuskoolid, kuna mujal, näif. Itaalias,

võitlus üheskooli eest (eriti naisühingute eestvõttel) sellest algaski, et nõuti tütarlaste vastuvõtmist poeglaste koolidesse, sest et tütarlaste tarvis koolid sootu puudusid. (Tõendus eespool esitatud väitele, et üheskoolide asutamisel ei ole suuremalt jaolt mitte pedagoogilist lähte-kohtadest välja mindud),

Portugalis anti 2. mail 1878 a. seadus, mille järgi tütarlastel õigus on poeglaste-keskkooli astuda või sääl eksiternina eksami teha.

Peaaegu samasugune seisukord on ka Hispaanias.

Austrias valitseb lahuskool, kui mitte arvesse võtta üksikuid eraalgatusel tekkind üheskooli.

Saksamaal pole üheskoolil kindlat pinda, ehk küll Saksa kuululus filosoof J. G. Fichte juba 1808 aastal omas „Kõnedes Saksa rahvale“ kirjutas:

„Ilma seletuseta on selge, et mõlemad sood ühesuguse kasvatususe peavad saama. Nagu seltskond, nii peab ka kool koos seisma mõlemast soost isikuist. Las' mõlemad sood õpivad lapsest saadik üksteist tundma, austama ja armastama, enne kui nad tähelegi panevad, et nad on teine-teisest soost“.

1905. aastal pööras Saksa naisseltside liit kõigi valitsuste poole nõudega. et tütarlapsi vastu võetaks kõikidesse poeglaste kesk- ja ülikoolidesse. Suuremalt osalt olid vastused eitavad — kõige teravamal kujul Preisi valitsuse poolt. Näidati, et koedukatsiooni küsimus veel selgitamata, Siiski sai üheskool selle järele mõnes kohas eluõiguse: Baadenis 20 koolis, Vürtembergis 33, Hessenis 20, Oldenburgis 4, Anhaltis 6 koolis ja osalt ka Hamburgis ja Elsas-Lothringis. Preisi- maal on ainult üksikud era keskkoolid üheskoolid. Rahvakoolid on aga enamasti üheskoolid.

Väited üheskooli poolt.

Horatsius Mann ütleb:

„Üks sugu avaldab häätegevat mõju teise pääle: intellektuaalses edenemises ergutavad, kõlbliselt toetavad nad üksteist“.

Edasi, tuuakse üheskooli poolt ette järgmised väited: Vaimlise, intellektuaalse

*) Neis kui ka allpool järgnevais arvudes võivad vähemad kõrvalekalduvused võimalikud olla, kuna võimata oli saada viimaste aastate kõige uuemaid andmeid. E.M.

edenemise põhjus seisab võistluse püüdes — iga sugu paneb viimase jõu kokku, ei mitte alla jääda.

Pääle selle on kummalgi sool isesugused kalduvused. Poisid püüevad loogilisi järeldusi teha, sügavamaie tungida, tütarlapsed detaile omandada, asja peensusteni vaadelda. Sellepärast iõötatakse üheskoolis õppeaine läbi mitmekülgselt.

Iseloomu kasvatuse poolest on üheskoolil õige mitmed hääd küljed. Üheskool on koduse elu loomulik järg — poisid saavad rohkem taltsamaks, õrnemaks, tundelikumaks, puhtamaks, hoelikamaks, korralikumaks, tütarlapsed julgemaks, tegevamaks, iseseisvamaks, nad omandavad laiemad huvid ühiskondlikkude küsimuste vastu. Tütarlapse pääliskaudsemad huvid, ilusad riided, edvistamine, kokeleerimine jne. vähenevad. Ühesõnaga, teise sooga koostöötamisel vähenevad kummagil sool temale omased nõrkused.

Korrapidamine on üheskoolis kergem.

Pääle selle õpivad mõlemad sood üksksteistundma, selgemini mõistma, kaob ära üksksteise idealiseerimine, mis pärasstises elus kergesti võib muutuda üksksteise põlgamiseks, kui nähakse, et idealiseerimiseks põhjust polnud; mõlema soo vahele asub tõsine sõprus, mis tingitud ühesuguseist ideaalidest ja võimalusist ühesugusel töö põllul oma ideaale teostada. Üheskoolist kasvavad sagedasti välja päraslised abielud, mis üheskooli kaitsjate tõenduste järgi olevat õnnelikud.

Harilikult arvatakse, et üheskoolis sugulised tunded liig vara äratatakse. Selle tagajärjel kalduvat õpilaste tählepänek õppeainest kõrvale ja väsiwat nad erootiliste tunnete mõjul rohkem ära, mis omakorda jälle halba mõju avaldab nende tervisele ja õppetöö edule.

Prof. Netschajevi katselised uurimised näitavad, et asi mitte nii ei ole. Tema pani eksperimentaal-psühholoogilise uurimise toime kolmes Peterburi kommertskoolis: ühes poeglaste-, ühes tütarlaste- ja ühes üheskoolis. Uuritavate õpilaste arv, vanadus, nende vanemate seltskondlik seisukord ja muud tingimused olid kõigis koolides enam-vähem ühesugused. Katsete varal püüti

jõuda selgusele, missuguseid assotsiatsioonid kutsuvad lapse hinges ellu üks või teine sõna ja kas ellukutsutud assotsiatsioonid ühes koolis ei kuulu mitte rohkem isikulisse tunde valda ja kas mitte erootiliste tunnete valda. Katsed olid mitmesugused. Näit., iga katsealune õpilane pidi üles kirjutama, mis temale kõige päält meele tuli, kui katsetegija talle ütles sõna „armastus“. Võidi üles kirjutada, näit., sõnad: ema, õde, jumal, suritlemine, kaelustamine jne. Tähendatud sõnadest kuuluvad „suudlemine“ ja „kaelustamine“ subjektiivsete emotsiooniliste assotsiatsioonide liiki.

Mis oli katsete tagajärg?

1. Kõige suurem kalduvus subjektiivsete emotsiooniliste assotsiatsioonide poole on lastel sugulise valmimiseajajärgu algul: poistel 13, tütarlastel 12 aasta vanuses.

2. Kalduvus subjektiivseid emotsioonilisi assotsiatsioonid luua on kõige suurem lahuskoolides ja nimelt tütarlaste koolides suurem kui poeglaste koolides, kuna üheskoolis see kalduvus oli kõige rohkem ja sääl assotsiatsioonid olid rohkem asjalikud (objektiivsed).

Nende katsete põhjal järeldab prof. Netschajev, et õige ei ole arvamine, nagu tungiks õpilaste juures üheskoolis kergemini kui lahuskoolis esile erootilised tunded. Need katsed ei ole aga veel küllalt põhjalikud ja raske on neist teha kindlaid ja väaratamata järeldusi.

Prof. Netschajevi katsete teiseks sihiks oli selgusele jõuda, kuidas mõjub üheskoolis õppimine laste väsimusele. Ta laskis katsealuseid lapsi mitmesugusel ajal ja erinevail tingimusil mitmesuguseid arvuridasid meeles pidada.

Tagajärg oli, et üheskoolis lapsed kõige vähem väsisid. Miks?

Prof. Netschajev seletab seda järgmiselt:

Ühes klassis on õpilased enam-vähem ühevanused ja on sellepärast sugulise tunde ärkamise aeg peaaegu kõigil õpilasil ühel ajal. Sel ajal on lapsed vaimlilisel nürimad, unisemad, tuimemad, — tuleb mulje unisest, tuimast klassist, kus vaimutöö hästi ei taha edeneda. Tütarlastel ja poeglastel ei ole see aeg aga mitte ühes vanaduses ja sellepärast ei ole ühes kooli klassis mitte kõik õpilased ühel ajal tuimad ja unised. Pääle selle

mõjub üks pool ergutavalt ka teisele poolele ja aitab nii siis temal rasket murdeaega kergemini üle elada.

Effetoodud seletusele võiks aga järgmise vastuväite esitada:

Kas see õige on, et üht sugu teise abil ergutatakse rasket murdeaegast ülesaamisest? Kas see vast aidatavate tervisele kahjulikku mõju ei avalda? Kas ei oleks õigem, et laps sel ajal vähem vaimlist tööd tegema peaks? Loomulik peaks olema, et sel ajal kui üks lung inimeses liig suurejõuliselt esineb, tema teised küljed nõrgemini esinema peavad.

Üldse on prof. Netschajev tähele pannud, et üheskoolis lapsed vähem tegemist teevad seksuaalsete küsimustega ja selles asjas vähem teavad kui lahuskoolis. Pääle selle olewat üheskoolis töölik, asjalik toon — ka õpetajate poolt —, kuna see olevat poeglaste koolis sagedasti liig jäme, karm, isegi toores ja tütarlaste koolis enamasti liig sentimentaalne.

Üheskooli vastu.

Üheskooli häade külgede pääle vaatamata on temal siiski palju vastaseid, eriti viimasel ajal ja isegi Ameerikas, kus üheskooli mõte vast kõige rohkem on läbi löönd.

Dr. Klerk Ameerikast näitab, kuidas üheskool halvasti naisterahva tervisele mõjub. Ta ütleb:

„Üheskool, üheskasvatus on kuritegu inimsoo vastu! Naisterahvas — kehaliselt õrnem, perioodiliselt haiguse mõju all — ei suuda kanda alalist rasket vaimutöö koormat. Ta on sunnitud võistlema vaimliselt tugevama sooga, mis lõppude lõpuks tema jõu ära kurnab, ta jääb nõrgaks, kahvaluks terveks eluajaks, kuigi temal korda on läinud vaimutöös häid tagajärgi saavutada. Nad ütlevat endid terved olevat, kui seda neilt ankeedi teel küsitakse, ent selles võib kahelda, sest ei taheta häämelega tunnustada oma kehalisi nõrkusi, ei taheta omaks võtta tõsi- asja, et nende tervis neile ei võimalda kunstide ja teaduste tippudele jõudmist“.

Dr. Klerk'i argumentatsiooniga ühineb tähtis Ameerika kasvatusedlane Stanley Hall. Tema lubab üheskooli ainult alg- astmel.

Ameerika pessimistid lähevad nii kau- gele, et nad arvavad aja tulevat, kus on Ameerikas veel naissugu, aga ei ole enam emasid, ja Ameerika raass peab välja surema.

Kasvatusteadlane Paul Zirimann, kes muidu südi üheskooli kaitsja, peab järele andma, et tütarlaste suurem kalduvus haigustele on fakt. Schmid Monnard leidis, et koolilaste hulgas, kes enne lõunat koolis käisid, oli krooniliste haigustega poisse 24%, tütarlapsi 40%, pärast lõunat käiate hulgas — poisse 37%, tütarlapsi 45%. See asjaolu ei tee teda aga mille üheskooli vastaseks. Ta ütleb:

„Kui tütarlaps on füüsiliselt nõrgem, siis on ta temaga ühevanuse- lisesest poisist vaimlise arenemise poo- lest üks aasta ees (algkooli aja- järgus) Ja kui veeli seaduseks teha, et tütarlapsed peaksid ühe aasta vanemalt kooli astuma kui poisid — nagu see ka läbi on viidud lõuna- poolsel Saksamaal —, siis annab vaimline üleolemine (aastate tõttu) tütarlapsele seda kätte, mis ta on poisist nõrgem füsioloogiliselt. Pääle selle on aga terve küsimus so- tsiaalne. Sest kuigi naisterahva tervis kannatab raske vaimutöö all, siis on see siiski paratamata, nagu palju teisi halbusi on paratamatud praeguse sotsiaalse korra juures“.

Oma väite kinnitamiseks esitab ta Saksamaa kohta järgmised statistilised andmed:

16—20 aasta vanuseni on naisterahvastest mitte mehel	. 80%
20—30 aasta vanuseni on naisterahvastest mitte mehel	. 42 $\frac{1}{2}$ %
(ühes leskedega aga terveilt)	57 $\frac{1}{2}$ %
30—50 aasta vanuseni on leski või mitte mehel	. . . 30%
pääle 50 aasta vanuseni on leski või mitte mehel	50%
(millest leski 39% vanatüdrukuid 11%)	

Nii peavad läbistiku pooled naisterahvad iseseisvalt oma tööpõllul püsima. Selleks peaksid nad ühes poistega õp- pima, sest võisilist mehega ühisel töö- põllul tingib ühesuguse hariduse oman- damise, kuigi see naisterahva tervise pikapääle hävitaks. Kuid sellest võiks ainult seda järeldada, et üheskool on sotsiaalne paratamatus, mitte aga peda- googiline ideaal.

Vaatame edasi, kuidas on ühetskoolis lugu vaimuharimisega.

Ühetskool nõuab, teadagi, ühiseid õppekavasid mõlema soo tarvis, — midu ei saaks nad ju ühes õppida. Ja siin võib juhtuda üks kahest: kas tarvitatakse poeglastele määratud õppekava ka tütarlaste jaoks ja viiakse neid sellega kõrvale iseäralistest teedest, mis naisterahvas elus käima peaks, sunnitakse neile kaela teadmisi, mis neil elus tarvis ei tule, ja jäetakse ilma tarvisminevatest, või jälle lülitakse vastu tütarlaste elunõuetele, kuid siis peavad poisid leppima haridusega, mis ei rahulda nende nõudeid.

Võiks ju mõned tunnid määrata kummalegi soole eraldi. See oleks parem, kuid ei kõrvalda viga täiesti. Ja küsimuse raskuspunkt ei seisa ainult ühe või teise õppeaine õppekavadesse mahutamises, vaid ka õppeainele käsitlusviiside erinevuses. Õpetaja ei saa korraga ühetasa vaimustada üht kui ka teist sugu, kuna kummalgi sool on erikaldused. On ju ka ühe ja sama soo juures lahkuminevate kalduvustega isikuid — ühele meeldib aine loogiline, teisele kunstiline külg, üks armastab tegemist teha poliitikaga, teine luulega jne. —, kuid siiski on lahkuminekud palju vähemad ühe ja sama soo juures.

Katseline hingeteadus püüab selgitada, mille poolest meeste- ja naisterahva iseloomu jooned üksteisest erinevad. Uurimiste tagajärgeid on jõutud otsusele, et naisterahval on enam huvi vaimis produkti vastu, temaile meeldib dekoratiivsus, individuaalsus, konkreetsus. Meesterahval on huvi kaugema vastu, temaile meeldib abstraktsus, üldkasulikkus. Üldiselt loevad naisterahvad ilusamini, mis teadagi ei tähenda nende vaimlist üleolemist, kuna on olnud palju geniaalseid mehi, kes väga pikkamisi lugesid. Eriti arenend on naisterahval nägemismeel, millest järeldub nende and nähtud asju kergesii meeles pidada. Selle juures võivad nad aga nähtud asju õige kergesti unustada. Naisterahva juures kaalub mehhaaniline töö loogilise töö kaugelt üles. Üksikud erandid ei muuda üldist seadust. Naine mõtleb rohkem sündetiliselt kui analüütiliselt. Ta on armetu ideelises abstraktses mõtlemises. Koolis

armastab kindlaid retsepte õpetaja poolt, kuna poisid varakult arvustavalt hakkavad asjade päale vaatama. Päale selle on tütarlastel suur osavus endid olude järele muuta ja olude kohaselt sisse säada, kuna poiste loomus avaldab protesti oludele.

Väga huvitav on tõsiasi, et mälu arenemine kummagi soo juures käib ise rada. Prov. Ernst Meumanni katsete järele areneb mälu poisi juures järgmiselt:

1. nähtud asjade kuju meelestpidamine,
2. nähtud asju tähendavad sõnad,
3. kuulnud asju tähendavad sõnad,
4. hääled ja toonid,
5. katsumise ja liigutuse teel saadud ained,
6. arvud ja abstraktsed mõisted,
7. tunnete, emotsioonide mälu.

Tütarlapse juures on aga mälu arenemisastele järjekord sootu teistsugune: mitte 1., 2., 3., 4., 5., 6., ja 7., vaid 2., 1., 4., 6., 3., 5. ja 7., s. o. kõige enne nähtud asju tähendavad sõnad, siis nähtud asjade kuju meelestpidamine, siis hääled ja toonid jne. Pikema selgitusega on selge, et sellel asjaolul koolitöös võivad olla suured praktilised tagajärjed.

Nii on siis teaduslikult põhjendatud, et intellektuaalne arenemine kummagi soo juures käib iserada millest järelduvad ka erinevad meetodid kummagi soo vaimuharimisel.

Vaatame lähemalt järele, missugused raskused koolitöö praktikas kasvavad välja ühetskoolis mõlema soo lahkuminevate vaimuomaduste pinnal.

Tütarlapse töölaad koolis sarnastub rohkem sellele töölaadile, mis koolis harilikult esile tikub, mis on kergem õpetajale, kuna ta nõuab vähem ettevalmistamist, s. o. õpitükkide mitte iseseisvalt läbitöötamine, vaid enam-vähem mehhaaniliselt omandamine ja suuremalt jaolt ka raamatu sõnadega ettekandmine. Tütarlaste juures on sarnane töölaad, raamaluline töö, peaaegu ainuvalitseja. Isegi keskkooli vanemais klassides ei suudeta sellest töölaadist täitsa loobuda. Kuna sarnane töölaad ka õpetajalt palju vähem ettevalmistamist nõuab — kergem on ju ainet raamatu järele jälgida, kui iseseisvalt töötada —, siis tikub koolitöö üldse kergesti võlma sarnase laadi, eriti kergesti aga tütarlaste koolis ja suurel määral ka ühetskoolis, kuna ju sääl

pooled õpilased on tütarlapsed. Laste edu hinnatakse siis aine mehhaanilise omandamise seisukohalt ja kuigi paljud õpetajad teoreetiliselt seda õigeks ei pea, on nad siiski omas koolipraktikas enamasti teisel seisukohal: kui tütarlaps asja soravalt ette kannab, olgugi raamatu sõnadega, siis hinnatakse teda enamasti kõrgemalt kui poissi, kes asja keelelisest küljest konarlisemalt esitab, olgugi et tal on omapärane esitamisaad ja sügavam arusaamine ainek. Vene-valitsuse ajal pandi — ka just kooli ülemuse kui ka lastevanemate poolt — suurt rõhku sellele, et „laulud ja lood“ soravalt ette kantaks. On selgesti meeles, et sellel alal eriti meie naisõpetajad (eestkätt linnades, sest maal oli neid vähe) inspektorite päiläpsed olid, kuna tütarlaste koolides vene keel palju soravamalt läks.

Tahavad poisid tütarlastega võistelda, samasugust rahulolemist leida kui tütarlapsed, siis ei jää neil ühes koolis teist leed kui samasugust töölaadi omaks võtta kui tütarlapsed. Sarnane töölaad ei ole poisi iseloomule põrmugi kohane, see on tema iseloomu vägistamine. Huvitav on nähtus, et viimasel ajal Ameerika kõrgemast algkoolidest, mis on üheshkoolid, poisid sagedasti on sunnitud enne kooli lõpetamist välja astuma. Õpetajad neis koolides on enamasti naisterahvad, mille tõttu sääl sagedasti „naiselik“ töölaad valitseb. Vanemais klassides, kus poisid „murdäajasse“ jõudnud, ei suuda nad sarnast töölaadi välja kannatada: nende mehelik loomus avaldab sarnase töölaadi vastu protesti.

Ka kõrgemais õppeasutuses olevat paljude õpilaste tõenduste järele märgata, et loengute ja praktiliste tööde teaduslikkus selle all kannatab, kui sääl kuulajad on mõlemast soost. Prof. Ruge tähendab oma kirjatöös: „Das Wesen der Universitäten und das Studium der Frauen“:

„Kuna ühelt poolt naisterahva tõsine väärtus tema enese kui ka elu tarvis on lõngend kokkupuutumisest valjude mehelikkude teaduse printsiipidega, tema eluorganid justkui kuivavad kokku ja surevad välja, siis, teiselt poolt, puhtteaduslikud vormid muudetakse ümber, lihtsustatakse, labastatakse, reostatakse, — et nad võiksid vastata naisterahva vaimlisele tasapinnale.

ikka sagedamini astuvad puhtteaduslikkude loengute ning meetodiliste harjutuste asemele kerged jutuajamised kultuurilistest ja ökonoomilistest nähtustest, mis väga kohased oleksid lõbusaks ajaviiteks perekondlikel õhtutel. Sellepärast tuleb ka teadusmeeste ridadesse ikka enam ja enam isiklikkude arvamide jutustajaid, kes omale võidavad naisterahvastega läidetud auditooriumid ja ikka vulgäärimalt hakkab valitsema kvalitatiiivse edu üle kvantitatiivne edu, s. o. pannakse rõhk teadmiste hulga, mitte aga nende sisemise väärtuse, nende puhtteaduslikkuse pääle“.

On mitu korda ülikoolidelt ankeedi teel järele küsitud mees- kui ka nais-üliõpilase töötamise üle mitmesugustel teadusaladel. Vastuste kokkuvõttest järgneb, et naisel puudub töö juures iseseisvus, ta loeb vähe väljaspool eksamite nõudmisi, käib korralikult loenguil, kuid õppimine on luupimise laadi, teeb vähe tegemist iseseisvale uurimistega, on nõrk kombineerimises ja abstraktses mõlemises.

Saksa tähtis kooliuuendaja Hugo Gaudig ütleb omas kirjatöös: „Kultur der Gegenwart“:

„Peab tunnustama, et on suur vahe mehe ja naise vaimuelu vahel. Sellepärast tuleb hukka mõista praegust voolu, mis vägivaldselt sarnastab mehe ja naise hariduse. Juba varasest lapsepõlvest peab tütarlast teisisi kasvatama kui poissi. See peab avalduma kõige vähemais details, õppesihhi määramises, õppematerjali valikus, meloodes, isegi vaheaegade jaotuses. On vaja õpetus nii korraldada, et ta aitaks täiusele viia naise omapärase algjõu. Ainult sel teel saame kaks isesugust vaimlist joont, mis üksteist täiendavad ja sellega kultuuri protsessi rikastavad“.

Hamburgi professor Ernst Meumann ütleb:

„Pühholoogiline uurimine võib kindlasti tõendada, et on olemas psühhofüüsilsed vahed sugude vahel, eriti et seksuaalpsüühiline külg on kummagi soo juures isesugune ja et see juba noores eas tuleb nähtavale. On olemas kindlaks kujunend vaimline ja kehaline sugude omapärasus — intellektuaalses, emotsio-

naalses kui ka voluntatiivses mõttes, s. o. oma mõtte- kui ka tundeilma ja ka tahtejõu poolest on mõlemad sood omapärased. Edasi, võib hingeteadus tõendada, et kasvatuse mõjul need vahed küll võivad pääliskaudselt peidus olla, neid aga mitte iialgi kõrvaldada ei saa; edasi, et sugude iseäralduste kõrvaldamine peab lingimata kahjulikult mõjuma üksikute indiviidide, sellega siis ka terve meeskui ka naissoo päale. Anderikkuse vahe psühholoogia ja psühhoanalüütika meetodiide andmed näitavad, et hingeomaduste ühekülgne arenamine teiste kaotust järeldeb ja et inimese rahuldumata salapärased soovid võivad tekitada raskeid sisemisi lahkkelisid kui ka soovimata kehaliisi tagajärgi. Ühtlasi näitab psühholoogiline uurimine, seksuaal-iseloomu hingelised iseäraldused inimese noorusea arenemisperioodides mitte ühesuuruse jõuga ei esine. Võib selle juures märgata kolme täpsamal ajajärku: 1) varajane lapsepõli 6—7 a. vanuseni 2) valmimisajajärk ja 3) ajajärk enne ja pärast valmimisajajärku. Üldiselt näikse hingelised suguvahed suurema vanusega ka suuremaks, kindlakajulisemaks minevat, mille juures valmimisperioodil kõrgel kraadil esile tõuseb ka teadvuse tunne sellest, et on olemas iseärasused. Sellest asjaolust võime aga teha tähtsa järelduse, et üheskooli vastu midagi pole öelda lapse esimesel arenemisastmel, niisama ka midagi tähtsat valmimiseelastmel, seda rohkem aga valmimisajajärgust alates ja seda enam, et siin suguvahe teadvustunne ja seksuaalküsimuste teadmine esitab uued ja kummalegi soole erilised nõuded nende tahtejõu ja kõlblise enesevalitsemise alal“.

Üheskooli poolehoidjad tõendavad, et üheskool mõjuvat hästi laste iseloomule, eriti tahtejõudu ja kõblust tõstvat. Lapsed harjuvat noores eas üksleisega üheskoos elama, mille tõttu kaduvat tühine edvistamine. Selle kohta arvab Villi Nef (St. Gallenist):

„Üheskooli poolehoidjad tahavad selgeks teha, et loomulik läbikäimine sugude vahel koolis igasuguse hädaohhtliku erutuse kõrvaldeb, hoopis ära kaotab, mis sellest järelduvat,

et poisid ja tüdrukud valmimisajajärgus üksteist ainult kaugelt näevad: tantsutundides, liuväljal, mänguplatsidel. Ma ei taha mitte kui mõni vana pensik komblustädi kinnitada, et üheskoolis mõnesugused raskest komblustädaohud peituvad, kuid aga ka mitte ümberpöörduvalt tõendada, nagu kaotaksid ühised vaimlised huvid sugulise erutuse. Peab hirmus naiiv olema või inimese loomu tema arenemisajajärgus liig vähe tundma, et uskuda võiks, nagu ei ajaks keskkooli õpilased, poisid ja tüdrukud, üheskoolis mitte sama palju flirti kui nende sellisimehed lahuskoolis. Olukord sünnitab vargaid“.

Missugust mõju üheskool avaldab iseloomu kasvatusele, sellest kirjutab Saksa tähtis kasvatusteadlane Fr. Förster omas töös: „Schule und Charakter“:

„Üheskooli mõttele on põhjuseks segane arusaamine, et meesterahva ja naisterahva algomaduste vastastikkune täienemine pidavat miskisugusel ühtlasele viisil sündima. Niisuguse lihtsa ja mehhaanilise meetodiga, nagu seda on üheskool, ei või iialgi soovivat resultaat kätte saada. Vastastikkune täienemine on kaugelt keerulisem kasvatusteaduslik probleem, kui seda üheskooli kaitsejad enesele ette kujutavad. Kumbki sugu peab enne ennast leidma, omapärasena välja kujunema, ja siis alles oma kasvatavat mõju teise soo päale avaldama. Poisijõmpsikad ja valmimata noored mehed, kelle meheliikkus veel küpsust, tasakaalu ega kindlust ei avalda, ei suuda harivalt mõjuda noore tütarlapse päale; mis noored tütarlapsed selle juures õpivad, see on väga karm, toores, silumata jõmpsika zhargoon. Naisterahva naiselik-omapärasusele võib see ainult halvasti mõjuda. Sama vähe võivad noored tütarlapsed kasvatavalt teise soo päale mõjuda selles eas, kus nad pole enesefundmisele jõudnud ja neil puudub arusaamine nii hästi enese iseteadlikust naiseliikkusest kui ka nooremehe tüsedast vahvusest: sellest kasvab välja üksteise valessti hindamine ja tühjaks pidamine. See käib eelvalmimisperioodi kohta. Val-

mimisperioidil avaldavad mõlemad sood terveinsinktilist tarvidust enam omasarnaste keskel viibida. Näib, kui mõjaks sel ajal segavalt mehe ja naise hingeelu iseäralduste kujunemisele sugude üheselamine — tüdrukud omandaksid palju poisilikkust, hoolimatust ja poistele lühenduksid tingimused nende omapäraliseks väljaarenemiseks”.

H. Philipp (Potstamist) ütleb:

„Harvardi ülikooli prof. Münsterberg arvab, et tüdrukud ja poisid, kes iga päev ja tund kuulevad üksteist oma tunde üles ütlevat ja näevad oma ülesandeid tahvil kirjutavat, ei ole enam üksteisele romantilise igatsuse ja saladuslike üliväärtuse objektiks. Muidugi mitte. Kas aga sarnane seisukord on soovitatav? Münsterberg ütleb, et suguline põnevus mõõdukama, tasasema kliima tõttu Ameerikas mitte nii ei varieeri kui Saksamaal. See vähem põnevus tegevat ka ühesõppimise Ameerikas kergemaks. Kas aga soovitamaks, selle juures julgen ma kõvasti kahelda. Suurt sünnib ainult tugeva põnevuse järeldusel. Kõik tõsiselt geniaalne, tähtis, väärtuslik on sündind kirgedest. See puudub Ameerikal. Sääli ei valitse mitte ideaalsed huvid, vaid elutarvidused. Aga ainult ideed on, milledest inimsugu oma sügavustes ning kõrgustes saab liigutatud. Ja missugused on praktilised tagajärjed abielus üheselamise mõttes? Kui Ameerikas kümne aasta jooksul terve miljon abielusid on lahutatud, siis ei räägi see mitte sääli maksva üheskooli kasuks. Ei olnud ka midagi muud oodata. Kus ainult lamedad tunded hinge liigutavad, kus iga romantika, iga tugev efekujutuse hiilgus ja kõik sügav saladusline maha kustutatakse, seal ei sünnitata jõulist, mis elule suudab anda sisemise kuuju. Ameerikas asub nähtavasti varsti pahameele tunne abikaasade vahele, tuntakse üksteise vastu igavust, kuna meil küll ette tuleb kokkupõrkamisi ja põnevust, kuid mis just sinna välja viivad, et hing hingest tugevamaltsüütub, et inimesed üksteise najal kasvavad ja nii ühisside kootakse, mis siis ka tõesti vastu peab”.

Dr. Henning, kes uurind pikemat aega Ameerika koolielu üle, et Ameerika kõrgemais algkoolides — üheskoolides — eriti suur suguline lodevus valitsevat. Sääli oleval igal „boyl“ oma „girl“, oleval moodis koosolekud kinniste uste laga ja sagedasti lõppeval asi õige traagiliselt.

Dr. Denver Ameerikast tõendab, et ta oleks võind omale terve varanduse koguda, kui ta oleks tahtnud oma kaasaabi abortsiooni juures anda kõigile prouadele, noortele tüdrukuile ja ka koolitüdrukuile, kes tema poole on pöörand.

Prantsuse kasvatusteadlane Kompeiré arvab:

„Ei ole kahtlust, et üheskasvatuse lõppude lõpuks mõlema soo iseloomu iseäraldused ära kaotab. Sünnivad mingisugused vaimlised kahesugulised elukad — hermofrodidiidid. Ent kui on meile vastikud kehalised hermofrodidiidid, siis on sama vastik ka vaimline hermofrodism”.

Kokkuvõtted.

Eelolevast võiksime teha järgmised kokkuvõtted:

1. Üheskooli küsimus omas laiemas ulatuses on veel probleem, mis oma lahendamist ootab lähemas tulevikus.

2. Kuna aga rahva kasvatuse seisukohalt sellel küsimusel on üli suur tegelik tähtsus ja võivad selle küsimuse ebaõigel lahendamisel olla parandamata tagajärjed, siis tuleks ühes- või lahuskoolide korraldamisel tõsiselt arvesse võtta lähtsamate kasvatusteadlaste arvamisi.

3. Tähtsad pedagoogilised autoriteetid — Fr. Förster, E. Meumann, Stanley Hall, H. Gaudig, Kompieré ja hulk teisi — on üheskooli vastu. Ühesalgkooli vastu. — kunni valmimisajajärguni — ei ole palju ette tuua. Paljud soovivad teda. Ka ühesülikoolide vastu on vähem sõditud, kuna sääli on olemas suurem erinevuse võimalus kalduvuste järele, on majanduslisil põhjusil raske mõlemale soole erilisi kõrgemaid koole asutada, kuigi see soovitatav oleks. Kõige rohkem ollakse aga üheskeskkoolide vastu, kuna just keskkoolis õppimise ajal sünnib poisist noormees ja tütarlapsesest neiu ja nõuab just see aeg kõige rohkem mõlema soo omapärase anete silmas pidamist.

4. Ei ole õige traditsiooniline arvamine, nagu oleks ainult naine õige kasvataja ja õpetaja. Harilikult võetakse appi analoogia emaga. Kuid ema kasvatus piirdub suuremalt jaolt kehalise kasvatusena. Edasi, on naise kasvatusel suur tähtsus lapse konkreetse ajajärgus, kus laps tutvub oma ümbruskonnaga, kus lapse hinges tekivad elementaarsed ained kongreetses ilmas, vaadatud armastuse rõõmu, igatsuse, valu, hirmu, viha ja teiste tunnete prisma läbi. Algab aga lapses juba abstrakse mõtlemise ajajärk, lehvib fantaasia, tahtejõud ja tegevushimu liibu, siis peab naise asemele astuma mees.

See ei tähenda muidugi mitte seda, et teatavast klassist päale ainult mees-õpetajad õpetada võiksid. On mõned õppeained, mida naised ka ülemas klassides õpetada võiksid. Kuid kande element vanemais klassides olgu mees-õpetajad, eriti aga just neis koolides, kus poisid õpivad. Samuti ei tohiks meie algkoolides ülevõim naiste kätte minna. Meie rahvalapsed peavad suuremalt jaolt leppima selle kasvatusena ning haridusega, mis neile annab algkool. See

oleks ühekülgne, kui ta oteks saanud ainult naiselt. Mõlemast soost õpetajad täiendavad üksteist kasvataja mõju poolest. Ka ei ole naisõpetajad püsiv element. Nad ei seo ennast koha külge, püüavad sellest esimesel võimalusel loobuda, kui neil korda läheb mehele minna, mis ongi ju loomulik. Ja vanad piigad ei ole ka õiged rahvakasvatajad. Erandid võivad ju ette tulla, kuid see ei lükka ümber üldist seisukorda.

Saksamaal on 90% rahvakooli õpetajaist mehed. Meil aga tikub ülevõim naiste kätte minema, kuna meie seminarides vähe poisse, kuna õpetajaid ettevalmistavatel kursustel aga peaaegu ilma erandita ainult tütarlapsed õpivad. Sarnane seisukord ei ole loomulik, on ähvardav meie rahva kasvatusel. Meie rahva kasvatus on nii suure tähtsusega, et seda asjaolu ei või tähelepanemata jätta. Tuleb asi nii korraldada, et meie rahva kasvatusel osa võtaksid mees- kui ka naiskasvatajad ning õpetajad. Kuidas seda tegelikult läbi viia, see on nende ülesanne, kelle kätte on usaldatud meie haridustöö juhtimine ning korraldamine.

Psühholoogia ja eksamid.*)

Konstantin Ramul.

Eksamite küsimus on meie kooli elus ikkagi veel üheks tähtsaks küsimuseks. Nende kohta võiks ütelda väga palju ja mitmelt seisukohalt. Ma tahan aga neid praegu puudutada ainult ühelt seisukohalt, nimelt vaadelda neid psühholoogia andmete põhjal, peamiselt mälüõpetuse andmete põhjal. Meieaegne teaduslik psühholoogia ei ole kaugeltki jõudnud veel nii kaugele, et mitmeid tähtsaid küsimusi enam ehk vähem kindlasti vastata. Seda on tunnistanud mitu korda psühholoogid isegi. On aga üks psühholoogia pätütükkidest, mis seisab võrdlemisi kindlal alusel ja mille kohta ka eksperiment tähtsaid resuldaate on andnud — nimelt õpetus mälust. Teiselt poolt on arusaadav, et eksamite juures meil suurelt osalt jällegi on tegemist mälu nähtustega. Sellepärast olengi võtnud siin peamiselt mälü õpetuse, selleks alu-

seks, mille põhjal katsun eksamite küsimust valgustada mõnest seisukohast, mida siiani, võib olla, on võetud veel vähe arvesse.

Muidugi, need nähtused, mida uuritakse psühholoogilises laboratooriumis, on palju lihtsamad kui tegeliku elu nähtused, ja tingimised, milles katsed sünnivad, on ka enamasti enam ehk vähem kunstlikud. Aga siiski on meil siin mälu uurimise juures nähtustega tegemist, mis osalt nii elementaarsed, et võime lugeda saanud resuldaadid keerulisemategi nähtuste kohta enam ehk vähem maksvaiks.

Tuletan paari sõnaga seda meele, mis meile mäluõpetusest kõige tähtsam. Kui oleme midagi kuulnud, näind, tunnund — üldse läbi eland, siis ei lähe see meile täitsa kaduma: jääb järele võimalus omale seda pärast meele tuletada, ette kujutada. Seda võimalust nimetatakse jäljeks ehk paremini — dispositiooniks. Mis on selleks tarvis, et niisuguse dispo-

*) Loeng, peetud Tartu Eesti Õpetajate Seltsis.

sitsiooni põhjal astuks teatav ettekujutus tegelikult, nõnda ütelda, meie teadvusse? Seda ütleb meile nõnda nimetatud assotsiatsiooni seadus: kui meie teadvuses ühel ajal ehk üks teise järel on olnud, kaks (ehk enam) sisu, siis tekib nende vahel teatav side, mis end avaldab selles, et kui pärast on antud meile kuidagi viisi jälle üks neist, siis tuleb meele kohe ka teise. Seda sidet nimetataksegi ettekujutuste assotsiatsiooniks. Et niisugune assotsiatsioon löesti olemas — seda võib igaüks panna tähele iseenese juures. Kui keegi minu ees, näit., tultlavast laulusi laulab kaks takti ja korraga peatab, ja minule nüüd meele tulevad järgmised taktid — siis on selle põhjuseks siin nimelt niisugune assotsiatsioon: enne olid mulle antud laulu taktid üks teise järele... Peab küll tunnustama, et asi harilikult on natuke keerulisem, kui kujutasin teda siin, ja et assotsiatsiooni seadusega on ühendatud mõtmed, osalt väga tähtsad küsimused, mille kohta psühholoogide arvamisid veel erinevad — aga ma ei hakka siin seda puudutama. Meie otstarbeks jätkub öeldustki.

Mälu eksperimentaalse uurimise alguse võime dateerida aastaga 1885, kui ilmus saksa psühholoogi Ebbinghausi raamatuke „Über das Gedächtnis“. Sest ajast saadik on võetud ette väga palju uurimisi, leitud üles on mitmesugused uued meetodid, konstrueeritud iseäralised katse apparatuurid (Ebbinghaus ise töötas ilma apparatuurideta) ja mitmele küsimusele saadud enam ehk vähem kindlad vastused. Selle juures on Ebbinghausi poolt saadud resultaadid leidnud enamasti kinnitust. Ühes teiste uurijate resultaatidega saan ma järgnevas ka neid mitu korda tarvitama.

Mälu eksperimentaalsel uurimisel oli tarvis leida kõige päält niisugune materjal, mis oleks oma raskuse, huvituse jne. poolt võimalikult ühetaoline, mida võiks soovi järgi suurendada jne. Harilik õppimise materjal — üksikud sõnad, tekstikatkendid jne. — ei vasta neile tingimustele. Oli tarvis materjali mujalt otsida. Ebbinghaus sattus õnnelikule mõttele — tarvitada katseteks kunstlikku materjali — tähenduseta silpe. Silbid on kolmetähelised ja kõik ühtviisi kokku säetud: umbhäälik + täishäälik + umbhäälik, näit: lob, kär, fim, döz jne. Selle materjali kõrval tarvitatakse muidugi

ka teist: ema = ja võõrakeele sõnu, arve, tekste jne. — selle järgi, kuidas nõuavad seda katse tingimused. Mälu eksperimentaalne uurimine seisab nüüd pääasjalikult selles, et võetakse teatav materjal, teatavas suuruses, õpilakse pähe miimeti viisi ja mitmesuguseis tingimustis ja tähendatakse üles saadud resultaadid. Võime saada niiviisi vastuse väga mitmesugustele küsimustele: kui palju on õpitud materjalist veel meeles: mitu kordamist on tarvis, et teatav materjali kohe ilma veata üles ütelda? kui palju on unustatud teatava aja jooksul? jne... Kui me nüüd räägime eksamitest, siis võiksime siin üles säada kõige päält kaks küsimust: 1) kui otstarbekohane on see õppimise viis, mis leiame harilikult eksamite juures: võimalikult lühikese aja jooksul — võimalikult palju (tuupimine)? 2) kas vastab hindamise võimalus eksamite juures õiglasile nõuetele; et võetaks ühtviisi arvesse kõik väärtuslikud elemendid eksaminandi teadmistes? Katsume enne vastuse anda esimesele küsimusele — õppimine eksamite puhul.

Kõige päält tuleks siin võtta arvesse, et õppimise häädus ripub üldisest olekust — füüsilisest ja psühhilisest. Üldine värskus, milteväsimus, rahulik elurõõmus taju, huvitus — need oleksid vist need tingimused, milles iga õppimine võib anda kõige paremad resultaadid. Sünnib õppimine huvitusega, vastumeelt, on õppija väsinud jne. — siis on õppimine palju raskem ja õpitu unustatakse palju rutemini. Igaühele on selge, kuidas on enamasti lugu eksamitel.

Edasi. Mida mitmekesisem on side antud materjali elementide vahel, mida mitmekesisemad assotsiatsioonid kahe ettekujutuse vahel, seda tugevam on üldse side nende vahel, ja seda enam kergendatud on õppimine üldse. Seda näitavad ka väga hästi sellekohased katsed. Selleks, et ilma veata üles ütelda üks stants Schilleri „Äneiidi“ tõlkest, oli Ebbinghausile tarvis keskmiselt 6 — 7 kordamist. Stantsis on keskmiselt 56 sõna ehk sõna osa iseseisva tähendusega. Kui nendest välja jätta mitteiseseisvad sõnad, nagu eessõnad, artiklid, asesõnad jne. — jääb järgi veel umbes 36 — 40 ettekujutust. Et veata üles ütelda 36 tähenduseta silbist koossevat rida, oli Ebbinghausile tarvis keskmiselt tervelt 55 kordamist, see tähendab umbes 8 — 9 kord enam, kui

Schilleri stantside juures. Hoolimaia suu-
rest kordamiste arvust, mida nõuab side-
meta materjaali õppimine, sünnib tema
unustamine kiiremalt. Et pähe õpitud
silpide rida 24 tundi hiljem jälle
veata üles ütelda, oli Ebbinghausile tar-
vis keskmiselt veel 66% uusi kordamisi,
Byroni Don Juani stantside juures aga ainult
— 50%. Üldse, et õppimise töö oleks või-
malikult kergendatud ja õppimise resul-
taadid selle juures võimalikult jäädavad —
on tarvis antud sisu hästi läbimõtelda,
siduda uued teadmised üksteisega ja
vanade teadmistega jne... Vaevalt aga
võib ütelda, et see sünniks eksamitele
valmistades.

Repetitio est mater studiorum. Igaüks
teab, missugune tähtsus on õppimise
juures kordamisel. Mida suurem korda-
miste arv, seda kindlam, seda täpsem
teadmine. Aga selle juures ei ole sugugi
ükskõikne, kuidas need kordamised jaot-
tada. Ebbinghaus tegi järgmise katse. Ta
luges 12 silbilised read kuni esimese
veata ülesütlemiseni — keskmiselt 17
korda, ja siis veel — $3 \times 17 = 51$ korda,
kokku — $17 + 51 = 68$ korda. 24 tundi
hiljem oli keskmiselt veel 7 kordamist
tarvis, et rida veata üles ütelda. Teises
katsete reas luges ta esimesel päeval
keskmiselt $17\frac{1}{2}$ korda, teisel — 12, kol-
mandal $8\frac{1}{2}$ korda — iga kord kunni
esimeseni ülesütlemiseni. Neljandal päe-
val oli selleks tarvis ainult umbes 5 kor-
damist. Nii näeme, et $38 (17\frac{1}{2} + 12 +$
 $8\frac{1}{2})$ kordamist, mis olid ära jaotatud
kolmele päevale, andsid paremad resul-
taadid, kui 68 lühikese aja pääle kuhja-
jut. Ka Jost jõudis sarnastele resulta-
atidele. Ta jaotas 24 kordamist 3, 6 ja 12 päeva
pääle (8×3 p., 4×6 p. ja 2×12 p.)
ja leidis, et kõige paremad olid resul-
taadid viimasel jaotamisel (2×12 p.).
Paljud õpilased, ei õpi õhtuti, nõnda
ütelda, lõpuni ja jätavad osa kordamisi
hommikuks. Kui me nüüd jälle eksamite
juure tagasi pöörame, siis näeme siin
täitsa teist õppimise viisi: terve töö
on koondatud lühikese aja pääle, mingi-
sugusest otstarbekohasest ärajaotamisest
pikema aja pääle ei ole juttugi.

Edasi, ei ole sugugi üks kõik, mis
jeeme peale õppimist. Sellekohased kat-
sed on näitanud, et kui kohe peale
õppimist juhtida katseisiku tähelepane-
mine jälle mõnele uuele asjale: teda
lasta õppida teist materjaali, temale

midagi lugeda ette jne. — et siis unustata-
takse õpitu palju rutemini. Tähelepane-
mine peab nagu puhkama. Ka Henri
leidis, et õpilased seda paremini pidasid
mees, mis olid õppind enne magama-
minemist, kui seda, mis teisel päeval
hommikul. Piitlikult rääkides, peame
andma oma vaimlisele apparaatile või-
maluse õpitud materjaali seedida, assi-
mileerida, mis sünnib nõnda ütelda, hinge
teadvuse ta sügavustes, meie teadmata ja
tahtmata. Sellepärast ei olegi kasulik
pakkuda korraga liig palju materjaali:
liig palju vaadata (muljed näituselt!),
lugeda jne. Üldiseks reegliks oleks siin —
non multa! Ja mis näeme jälle eksamite
juures? Õpitakse vara hommikust hiliseni
õhtuni, kihutatakse ikka edasi ja edasi.
On üks osa läbi võetud, minnakse kohe
järgmisele. Tähelepanemine on kogu aja
pingul. Ja nii kestab see sagedasti mitu
päeva järgimööda. Sellepärast ei olegi
ime, et see, mis nii ruttu õpitud, ka jälle
ruttu unustatakse.

Viimaks ei ole ka ükskõik, missuguse
ülesande oleme omale õppimise juures
üles saadnud. Katset on näidand, et
intentsioon, ainult lühikeseks ajaks mee-
lespidada, ka viib rutulisele unustamisele,
kuna intentsioonil kaua meelespidada —
ka kauem meelespidamine tagajärjeks on.
Ka igapäevase elu nähtused tõendavad
seda. Kui ma, näit., telefoni abonenti-
de raamatus oma tuttava telefoni numbrit
otsin, siis on mul tarvis teda meelespi-
dada ainult nii kaua, kunni saab ühen-
duse, ja harilikult ongi ta jälle kohe
unustatud. Täitsa teistviisi on asi, kui
pean midagi mees pidama kauemaks
ajaks, näit. öeldakse mulle adress, mille
järele pean kahe nädala pärast kirja ära
saatma: võin peaaegu kindel olla, et
tarvilikul ajal omale jälle meeles tuletan
adressi, kuigi ma vaheajal ei mõtelnud
sugugi tema pääle. Ma arvan, et meile
jälle on selge, missugune intentsioon
harilikult on olemas neil, kes end val-
mistavad eksamitele: et aga eksamil läbi
saada, kas pärast veel midagi teadmistest
järele jääb — on ükskõik.

Vaatame nüüd, kuidas on lugu eksa-
mitel hindamisvõimalustega. Eksamitel
hinnatakse harilikult kõige päält eksa-
minantide teadmisi, seda, mida nad
võivad oma vastustes enam ehk vähem
selgesti ja täielikult formuleerida. Aga
peame ütleva, et meie vaimline varandu

ei seisa koos ainult teadmistest, niisuguseist dispositsioonidest, mida igal silmapilgul võime kohe „realiseerida“.

Teatav väärtus, ja mõnikord õige suur, on ka teistel, nõnda ütelda nõrgemal dispositsioonidel. Üldse ei sugugi ole ükskõikne kas keegi ei ole midagi sugugi õppind, või õppind — aga jälle unustand. Võtame näite: kaks isikui peavad vastama eksamil trigonomeetriast. Nii üks kui teine vastavad puudulikult.

Üks neist ei ole trigonomeetriat õppind peaaegu sugugi, teine on õppind, aga — unustand. Eksamikomisjon on kummaligi nõrk pannud. Kas aga nende teadmine — ehk õigemini — mitteteadmine on ühevääriline? Ühele on tarvis, võib olla, paar nädalat tööd, et põhjalikult täbi võtta lemata peaaegu tundmata õppeaine, teisele aga jätkub enne õpitud materjaali meeletuletamiseks juba paarist päevast. Järgneb.

Töökooli teoreetiliseks põhjendamiseks.

Dr. A. Pabsti järelle E. Martinsoni.

(Järg.)

Sarnaste otsuste mõistmiseks ja läielikuks hindamiseks peame vaatama lühidalt läbi mõned füsioloogilise hingeleduse põhjooned.

On teada, et inimese aju mõltejõud ja töövõime olenevad funktsioneerimisvõimuliseks arenend ajurakukeste arvust. Rakukeste arenemine aga õleneb nende toitmise ja muist tervislist mõjudest kui ka üldse kasvatuses sõna laiemas mõttes. Kasvatuse mõju rakukeste arenemisele on nimelt sellega seletatav, et üks või teine kehale ja vaimule mõjuv kasvatusvahend äratav, hulga ajurakukesi tegevusele mis selleta, võib olla, ei oleks arenema hakandki.

Edasi teame, et aju rakukesed jagunevad sensooriliseks (tunde-) ja mootoriliseks (liigutus-) rakukeseks. Tunderakukesed võtavad vastu mitmesuguseid äritusi, mis meele, naha ja teiste elundite erguteid mõõda edasi antakse, kuna liigutusrakukesed vabastavad ergujõudu, mille abil lihaksed pannakse tegevusse. Rakukesed asuvad gruppide kaupa koos pääaju mitmesuguseis osades ja nimelt nii, et tunderakukeste asukohas on eraldi keskkohat nägemise tarvis, samasugused eraldi keskkohad kuulmise ja teiste meele tarvis. Samuti on liigutusrakukeste valdkonnas eraldi keskkohad keha keskmise osa, käte, jalgade ja teiste liigete tarvis. Huvitav on asjaolu, et käeliigutuste keskkohat palju suurem on kui teiste kehaosade liigutuste keskkohad, välja arvatud näoliigutuste keskkohat. Igatahes nõuavad käeliigutused, mis nii väga mitmesugused, kaugelt suurema arvu rakukesi kui teiste kehaosade vähem komplitseeritud liigutused.

Ergurakukeste kasvamine ja arenemine on tingitud pääle toitmise, eeskõll nende eneste tegevusest. Nii jääb, näit., sündindpimedat nägemistsentrum kogu eluaja arenematuks. Igatahes järgneb siit, et aju kasvamiseks meele tegevus on hädatarviline. Ainult välistelt meeleorganidelt saadud mõjudega võib nendega ühenduses olevad ajutsentrumid viia arenemisele.

Nagu tunderakukeked nii arenevad ka liigutusrakukesed harjutuste kaudu. Nende tegevus seisab ergujõu vabastamises, mille läbi võimalduvad lihaste liigutused, Teatud lihastegruppide liigutused toovad esile vastavate ajurakukesi tegevuse, mis omalt poolt lihaste liigutusi võimaldavad ja juhivad. Sellepärast on aju liigutustsentrumile arenemiseks tarvilik vastavate lihaste harjutus. Kõrvaldatkse lihaste tegevus, siis ei saa liigutusrakukesed—refleksliigutustest siinkohal ei kõnele—välja areneda.

Neist füsioloogia alalt lihtsal kujul esile toodud näidetest võime teha otsekohed järeldused, millel suur tähtsus kasvatusteaduses. Kõige pääll selgub, et õige ei ole harilik vahetegemine pääja käsitõõ vahel, sest pole olemas ühtki peenemat laadi käsitõõd, mis ei oleks ühtlasi ajutõõ, sellega siis ka „päätõõ“. Kehaline jõud ja osavus olenevad läiesti hääst liigutustsentrumist pääajus, ja kes teguvõimsall ning kunstipäraselt kätega luua tahab, sellel peab nagu hääl mõtlejalgi „hää pää“ olema. Pääaju pole mitte ainult inimese tundmuste, kujutluse ja mõllemise organ, vaid tema valitseb ka inimese liigutusmehhanismi.

Küsime nüüd, missugune mõju võib olla kätegevusel pääaju ja sellega ühtlasi vaimu arenemisele, siis järgneb vastus järgmisest fõiasjast:

Meie kehaosade iga liigutus antakse üle ajule; meil on tunne tehtud liigutustest ja seda võimet nimetatakse „musklitundeks“. Meie keha on varustatud hulkade tundeerkudega, mis liigutustundeid ajusse kokku viivad. Need tunded aredatakse kujutusiks, nii et neid võib arvata nagu materjaaliks, millest sünnib mootoriline mälu. Siin on lugu samasugune nagu silma ja kõrva kaudu saadud muljetega, millest sünnivad valguse, värvi ja kõla kujullused.

Vabatahtlik musklitegevus avaldub liigutuses, mida meie teeme käimisel ja igat laadi käelises töös. Kõiki neid tegevusi peab sellepärast vaatlema kui mootoriliste tunnete saamise abinõusid. Kuna aga, näit., võimlemisel ja lihtsas käelises tegevuses sõrmed oma hulkade lihastega ning liigelega vähem tarvitusel on ja sellega ka vastavad ajurakukesed kõrvale jäävad, pannakse peenema käsitööga pääajus tegevusse mootoriliste erkude suur valdkond, mis on ühenduses käte komplitseeritud musklistustemiga. Sellepärast on käeline tegevus tee, mis viib pääaju juure, ja käsitööõpetus osa vaimlisest kasvatastest. Kõige selgemini näeme seda meeltevõigaste (pimedate, kurtide) laste juures, kus olude sunnil ainult käelise tegevuse ja musklimeele kaudu avaneb võimalus ajule mõju avaldada. Hiilgava näitena selle väite tõenduseks võib nimetada ameeriklast Helen Keller'it, kes omandas kõrgema hariduse selle päale vaatamata, et ta oli kurtlum ja pime.

Siit järgneb rida tähtsaid järeldusi küsimuse otsustamiseks, missugust laadi käeline tegevus võib kasvatavalt mõjuda ja kuidas teda tuleb korraldada, et seda sihti kätte saada.

Kogemused näitavad, et suuremate muskligruppide tarvitamine on kergem kui vähemate tarvitamine; näit., on käevare tugevaks liigutuseks vähem osavust tarvis kui üksikute sõrmede peenemaks liigutuseks (töö nõela, käärdega, joonistamine, klaverimäng jne.). Sellepärast on peenem käsitöö, kus ainult väiksemad muskligrupid tegevuses on, aju arenemiseks võrdlemata tähtsamad kui lihtne töö. Kuid peenemate muskli-

gruppide arendamine peab alles siis aset leidma, kui suuremad muskligrupid juba arenend teatava täiuseni on. Paranduspedagoogika teeb sellest põhimõttest juba ammu õige järelduse, kui tema enne päris käeosavuseharjutusi ette võtab, terve keha ja käte ning jalgade harjutused. Tuleb kindlasti hoiduda enneaegu ette võtta peenemaid sõrmeharjutusi. Põhimõtet: „Kergemast raskemale!“ tuleb siin mõista: „Lihisamast peenemale!“

Pääaju kõrval tuleb mootoriliste liigutuste juures veel seljaüdi arvesse võtta. See on kõigi n. n. refleksliigutuste orgaan; samuti juhitakse seljaüdist paljud harjumuseks saand liigutused. Selle läbi vabaneb pääaju osast oma tööst, mis seljaüdi võtab enese ülesandeks. Sellel nähtusel põhjeneb harjutuse olemus. Harjutusega tehakse erguteed nii taseks, siledaks, et liikumine neid mööda saab automaatlikuks, s. o. sünnib aju kaastegevuseta. Kuid niipea kui see on kätte saadud, kaotab harjutus oma kasvatava mõju, nii et on terav piirjoon käsitöö kui kasvatasabinõu ja käsitöö kui kutseoskuslise õppeaine vahel. Viimasega pole kasvatast midagi päale hakata.

Et käelisele tegevusele rajatud õpetustel ka ainult siis mõju on, kui seda õpilasele noores eas antakse, on fõiasjana juba ammu tuntud (näit., klaverimängu ja muude sarnaste ainete õppimisel, öeldakse ju ka: „mis Hansuke pole õppind, seda Hans ei õpi.“) See asi laseb ennast sellega seletada, et ajutsentrumid musklitegevuse mõjul jõulise arenemise võimulised on ainult teatava vanuseni, umbes kuni 14. eluaastani, hiljemalt on rakukesed juba niivõrd välja arenend ja ka erguteed juba kindlais sihtides nii hästi korraldatud, et raskused ja takistused esile tulevad, kui neid teisel viisil tahetakse tarvitada.

Käeline tegevus ja tahtejõu kasvatus.

Ettetoodust selgub, missugune suur tähtsus on kasvatastes käelisel tegevusel, eriti mõisuse, tahtejõu ja iseloomu harimisel. Oma vanemalt päritud raudvarana ja varasest lapseest omandatud varandusena on meie kasutada suur hulk liigutustundeid ja liigutuskujullusi, mis siiski meie teadvusele võõrad, sest et liigutused, millest nad tekkind, tehakse tahmata, automaatlikult. Ainult harjutuse,

nii siis käelise tegevuse abil jõuavad nad täiusele ja omandavad sellega mõjurikkuse intellektuaalses tegevuses. Tunded ja kujutlused lähevad selgemaks, teravamaks, ja ka fantaasia äratatakse, kuna käelisel töötaja asja, mis ta valmistab, enesele tema lõppkujus vaimus ette saab. Kõik töös tarvisminevad lihaksed on amelis, kuna aga teiste, mille tarvisminevate lihaste gruppide kaasliigutused töö tagajärgedele võivad avaldada halba mõju. See nõuab suurt peenetundelist osavust üksikute lihaskruppide üle valitsemises ja on selleks nõutava tähelepanu koondamise tõttu väga oluline moment tahtejõu arendamisel. Lodevad, harjutamata lihaksed ja teguvõimetus on lähedas ühenduses ja on nad mõlemad ühe ja sama põhjuse — pääaju mootorilise tegevuse puuduse — järelused. Sellepärast mõjub igat laadi kehaline tegevus kaasa inimese enesevalitsemise jõu suurendamiseks, ja kasvatav käsitöö on selles mõttes eriti tähtis, kuna ta silma ja kätt ühtlasi arendab. Selle läbi äratatakse pääaju tunde- kui ka liigutusorganid mõlemapoolselt üles endid omas tegevuses nii üelda kontroleerima ja sellega aredatakse välja kõik need omadused, millest pääasjalikult oleneb inimese tahtejõud.

Ei ole võimalik tungida siinkohal käelise tegevuse ja vaimlise arenemise ning tahtejõu kasvatamise vaherkordade üksikasjadesse. Kõige veenvamalt esinevad need kehaliste mõistete käsitusel ja ruumikujutluste arendamisel; sest pikema seletusega on selge, et üksi nägemismeele abil ei saa meie selget kujutlust ruumist. Selle läbi, et meie kätega asju katsume, selgitame enestele nende kuju, seisukorda ja suurust, ja sellepärast on kehaliste mõistete käsitusel kompamis- ja musklimeelel vähemalt samasugune tähtsus kui nägemismeelel.

Käeline tegevus ja keel. Paremkäelisus.

Käelisel tegevusel on suur tähtsus ka keele arendamises. Isegi kui ei pooldata moodset vaadet, et keel on tekkinud töö juures ja töö läbi, siis on ometi igatahes tema arenemine kõige lähemas ühenduses inimese mõlema käe arenemisega ja kaugelt ülekaaluva hulga inimeste parem-

käelisus on sellest tingitud, et päris tahtetsentrum asub pahemas ajupooles, kust aga ka juhatakse suulist keelt. On raske selle küsimuse üksikasjadesse tungida, kuna teaduslik uurimise seda veel täiesti pole selgitand, kuid igatahes on selge, et käeosavuse süstemaatiline arendamine ning ravitsemine on ka keelise arenemise huvides ja et käeosavuse ravitsemine ei tohi ühekülgself piirduda ainult paremkäe harjutustega. Peab püüdma ka pahemkäe harjutustega paremale pääaju poolele mõju avaldada; selle hädatarvilikkust rõhutavad eriti uurimised laste väsimusnähtuste all. Kuulus psühhiaater prof. Flechsig on juhtind sellele tähelepanu referaadis, mis ta ette kannud Leipzigi kooli-tervishoiuühingus. Lapse pääaju väsitamise kõrvaldamisel on vaimu ja keha arendamise tasakaalul esimese järgu tähtsus. Sõna — ning arvumälu, muusikaline kuulmine ja igasugune paremkäeline tegevus kirjutamise, joonistamise jne. näol nõuavad pahema ajupoolse tööd, mille tõttu see liig kergesti ülekoormatakse. Ülekoormamine aga jääks ära, kui pahema käe tegevusega ka parempoolset ajupoolt rohkem aredataks. Kasvatusteadus peaks seda tähtsast asjaolu võtma rohkem arvesse ja mõndagi õpetuslikku külge revideerima. Nii näit., lükatakse nende uurimistega ümber harilik „tunniplaanitarkus“, mis laste väsimust sellega kõrvaldada tahab, et õppeained tunniplaanis teatavas järjekorda aredatakse, et, näit., aritmeetika tunnile järgneb kirjutamise tund jne.

Rääkimine ja mõtlemine.

Tuleb revideerimisele võtta ka teisi maksivad arvamisi pää- ja käetöö vaherkordade ja üksikute tegevuste tähtsuse kohta vaimuarendamisel, näit., harilikku arvamist, et rääkimine ainuüksi oleval kõige lähemas ühenduses mõtlemisega ja et sellepärast keeleõpetust kõrgemalt hinnata tulevat kui muud õpetust. Selle vaate seisukohast võiks tekkida paljudel arvamine nagu oleksid kõik manuaalsed (käelised) tegevused puhtmehhaanilist laadi, millel puuduks igasugune tähtsus vaimuarendamisel. Ent võimaldub kergesti tõestada, et see eksitus on tekkinud ebaõigeist psühholoogilist eeldusist. Sest rääkimine põhjeneb häälikute esiletõstmiseks tarvisminevate musklike mootorilisel

erutusel, ja oluline vahe selle ajufunktsiooni ja teiste vahel, millest olenevad mitmelaadilised käelised tegevused, seisab ainult selles, et nad välja lähevad mitmesuguseist ajutsentrumitest. Iseenesest on aga need protsessid täiesti üheväärtuslikud, mida ka kogemused otsekohe tõestavad, sest rääkida ja kirjutada võib samuti mehhaaniliselt nagu sukka kududa, õmmelda või muud käetööd teha. Keegi ei taha ometi tõendama hakata, nagu oleks laulusalmikeste, ajaloo arvude ja nimede masinlikul ülesütlemisel midagi ühist mõllemisprotsessiga, kuna teiselt poolt ei saa salata, et teatavalt tingimusil käetöö samasugust järelmõllemist nõuab nagu raske keeleline harjutuski. Juba Rousseau teadis seda, sest ta ütleb:

„Kui ma last, selle asemel et teda raamatu külge köita, töötoas töötada lasen, siis töötavad tema käed vaimu kesuks“.

Samuti õpetavad meid harilikud igapäevased kogemused, kui kõrgel määral just igasuguste praktiliste töödega lapse huvi võetakse arvesse. Lihtsa asjakese käega valmistamisel nõutav vaimujoõ konsentreerimine ei ole sagedasti mitte põrmugi vähem vaimlisest tööst, mõne rehkendusülesande lahendamisel või kirjatöö kokkusäadmisel.

Mitmesugused tegevusalad töökasvatuses.

Eespoolseist selgitusist järgneb ühtlasi, et ei saa tõmmata teravat piirjoont praktilise tegevuse mitmesuguste vormide vahele. Töökooli mõttes ei ole jähtsus mitte ainult käsitööl sõna kitsamas mõttes, vaid ka joonistamisel ja voolimisel, mõõtmisel ja kaalumisel, õpilaste eneste katsete tegemisel ja katseriistade valmistamisel; samuti kuuluvad töökooli piirkonda mitmesugused harjutused bioloogilises õpetuses, loodusnähtuste vaatlused jne. Mõistagi, on ses mõttes tähtis osa ka tütarlaste majapidamis- ning keetmisõpetusel. Teadmisi loodusteaduse alalt võib omandada niihästi kooliköögis kui ka laboratooriumis, ja kooliköögid ning töötubade sisseseadmises näeme meie oma kasvatusüsteemi järjekindlalt areneva täieliku ümberkujundamise algust.

Enne ja nüüd.

Täie õigusega rõhutatakse ikka seda, et kool peab olema elule ettevalmistav

asutus ja et tema ülesandeks olgu kasvavale soole kultuurvarasid edasi anda, mis omandand inimsugu oma arenemiskäigul. Inimkultuuri vormid muutuvad aga alatasa, mis ei või jätta mõju avaldamata kasvatusviisile ning abinõudele, kuigi pääjoontes muutmata jäävad kasvatuselõpused ning otstarbed. Tärviiseb ainult ühe inimega võrra tagasi mõelda, et konstateerida väliskultuuri täielikku muutust kõigis suhetes, nii hästi toiduainete, kehakatte ja igat laadi tööriistade ning instrumentide kui ka läbikäimisabinõude valmistamises ning muretsemises. Tänapäev on masin tähtsam tegur, saaduste valmistamise alal, mille tõttu selle tingimused on oluliselt muutunud. Meie ostame, näit., valmis riidetüki, kuna meie eelkäijad õppisid tundma tema taime või loomakiudest (linast, villast) tekkimise kogu protsessi ja suuremalt osalt ka oma kodus läbi viisid. Et oma maja valgustada, ning soojendada, toitu keeta, avame meie gaasitoru või teeme seda isegi elektri abil, kuna enne väga pikaldane protsess tuli läbi teha, enne kui, näit., surmatud looma rasvast lihine küünal saabus. Kuid üks paremus oli sellel pikaldasel ja vaevarikkal tarbeainete valmistamisviisil: ta sündis nii õelda vahetult kõigi silmade ees, ja kõik perekonna liikmed, ka lapsed, olid otsekohe isiklikult huvitatud saadustest, mille valmistusest nad ise olid tegelikult osa võtnud.

Sellest olid aga tingitud mitmed kasvatavad momendid, mis iseloomu kujundamisel on määratu suure tähtsusega, nii et meie neid ei või jätta tähele panemata. Kuna iga perekonna liige pidi kohusefruult täitma oma osa üldisest kogutööst, siis äratati ja kasvatati sellega ka vastustuslunnet ja igaüks tundis enese olevat kohustatud üldsuse hääks midagi tegema. See oli mõjuv tegur virkuse ja kohusefruuduse kasvatamiseks, mis ühtlasi äratas vaatlemisele ning alalisele järelmõllemisele kordasaadetavate tööde kui ka nende tagajärgede tingimuste üle. Juba üksitooresainefegatutvumine, millega meie aja noorsool peaaegu sugugi ei tule tegemist teha, andis lastele hulga väärtuslikke teadmisi ning kogemusi, ja majatalitustest ning tööst, jahvatamisest ning kangakudumisest osavõtmisel, mis praegusel ajal ka sel viisil nagu enne vaevalt ette tuleb, oli terve rida kasvatavaid jõude tegevuses, mis avaldasid noorsoole õnnis-

tusrikast mõju. Pikkamööda on kõik need kodused tööd läind kaduma ja see, mis meie oma noorsoole koolis pakume, ei või nende aset täita. Ükski vaate- või loodusõpetus koolis ei suuda asendada teadmisi, mis saajakse, kui rohuaias elatakse ja nende eest hoolt kantakse, ja vaevalt võib ühtki tegevust koolis oma meelteorganidele mõjuavalduse poolest võrrelda kõige sellega, mis meie selle poolest igapäevaste koduste tööde kaudu omandame. Nii seisame meie paratamatuse ees oma kasvatus- ning õpetustööd muutund olude kohaselt ümber korraldada, et noorsoole midagi muud selle asemele anda, mida muutund olud temalt

riisund. Selle asemel, et teda ainult varustada teadmistega ja temale anda katkendid ajaloo, maateadusest, loodusteadusest või keeleõpetusest, peame tulevikus püüdma õpilase vaimlisi võimeid arendada ja temale näidata, kuidas teadmisi iseseisvalt ja isetegevalt omandada võib. Sellega saab õppimine igal astmel uurivaks tegevuseks ja kasvatuses peamised ülesanded on siis selles, et inimese käsa, meelteorgaanid ja vaimlisi võimeid nõnda välja arendada, et ta kõlblikuks saaks iseseisvaks tööks ja uurimiseks. Järgneb.

Uuemad sihid ja põhimõtted kehalises kultuuris. Kehaline kultuur koolis.

A. Kalamees.

Loodusrahvaste elamistingimusi arvesse võttes on arusaadav, et need rahvad peavad oma keha eest hoolitsemata, kui nad tahavad olemas olla. Ainult nende keha tervis, osavus, jõud otsustavad nende olemasolu.

Kultuurelul on vahet palju keerulisem ja raskem. Kõige suuremad viimastel aastatel sõjakeeru tõmmatud kultuurirahvad, kes näind viletsust ja häda, on kõiges omas olemises läind tagasi, iseäranis nende keha, see elu baas on palju kaotanud omast endisest teguvõimsusest, ta on degenerereerumas. Seda näitavad hulgalised statistilised andmed. Kogu rahvaste keha on kaotanud omast tervises, jõus, teguvõimsuses, elurõõmsuses jne. Ja selles peitub suur hädahoht rahvaste tulevastele eluvõimalustele.

Sellepärast haaratakse viimasel ajal kinni, kõige mõjuvamatel abinõudel, et hoida ära katastroofi. Ja üks nendest abinõudest on sport.

1.

Tegevusega keha sureb, hääbub, kuna tegev keha alafasa edeneb, areneb, täieneb. Et keha ja tema mitmesuguste organide teguvõimsust tõsta, selleks peab kehale andma liikumist, tegevust, harjutust. Ainult liikumisel on organid tegevad, ainete vahetus kehas elab, toiduained tarvita-

takse kõik kasulikult. Liikumise tõttu on kehas ainete tarvidus suurem, järjekult peab ka olema suurem juurevool. Mida suurem juurevool, mida rohkem ained tarvitab tugev liikumine, seda kasulik on see kehale. Keha loidetakse paremini, organid täienevad ja muutuvad elujatgevõimuliseks. Sellepärast on liikumisel määratu suur mõju keha, iseäranis kasvava keha arenemisel. Sellepärast peab andma kehale võimalikult rohkem otstarbekohast liikumist.

Kõige rohkem otstarbekohast liikumist annab sport, tema kõige laiemas mõttes. Iga tehtav liigutus, peab keha arendamise seisukohalt olema kasulik ja otstarbekohane. Igapäised elu praktilised liigutused on seda vähe ehk on liig ühekülgsed, sellepärast peame võima appi spordi, mille neid omadusi palju. Kuid ka sportlikke liigutusi peab nii täiendama, et nad võimalikult kõige suuremat kasu toovad vähese aja kuluga. Siin peame välja minema füsioloogilisest seisukohast ja vaatlema, mis sugused võtted on kõige kasulikud keha teguvõimsuse ja tervise tõstmiseks.

Füsioloogilisest seisukohast peame arendama: 1) sisemisi orgaanid—südat ja kopse, 2) lihaskõudu, 3) vastupidavust, 4) kiirust, 5) osavust.

Esimesel plaanil seisab südame ja kopsude tegevõime tõstmine. Kuidas saavutame selle? Pannes neile ette suured nõudmised, kui nõuame neilt tööd. Ja mitte ainult tasast, parajat tööd, vaid iga isiku, individuaalselt seisukohast maksimaalset tööd. Peame südamele kõige suuremat äritust andma, kõige suuremat tööd, ainult siis kasvab ta tegevõime. Praktilised katsed on näidand, et südame tegevõime, siis ainult tõuseb, kui talle asetatakse kõige suuremad nõuded kui tal nõutakse pingutatavat tööd. Kuidas saavutame südamele kõige suurema ja pingulavama töö? Missugune on see spordiharu? See on jooks. Jooks annab südamele kõige suurema töö ja pinguluse. Kuid ei pea ainult jooksmat, vaid tugevasti jooksmat. Paras jooks ei too tarvilist edu, ei tõsta südame tegevõimet, ainult järjekindel tugev jooks annab seda. Peab katsuma võimalikult lühema ajaga teatavat maad läbi joosta, selles seisab jooksu tugevus ja pingutus.

Südamega käsikäes töötavad kopsud. On südame töö suurem, tõuseb ka kopsude tegevus ja ühtlasi nende tegevõime. Südame ja kopsude tegevus on ligidases sidemes. Arendame üht, areneb ka teine. Nad on kõige ligemas füsioloogilises vahekorras. Ja see on väga suure tähtsusega. Praktilises elus on väga tähtis, et meie pikemat aega joosta jõuaksime peatse väsimuseta. Selle omaduse saame, kui jooksu harjutame. Sellepärast seisab kehalise arenemise alal jooks esimesel kohal.

Joostes tuulutatakse kopsud tugevasti läbi, ka kopsude ülemised tipud, mis hariliku töö juures väga vähe ehk sugugi tegevusse ei tule. Sellega peletatakse minema kõik haiguse võimalused, isäranis tuberkuloosi omad, mis eriti kooliealiste laste juures aset võtab. Sellega saab jooks kooli kehalises kasvatuses esimese järgu tähtsuse keha tervise ja tegevõimsuse tõstmiseks.

Ka kuulus füsioloogia prof. R. du-Bois-Reymond ütleb, et füsioloogilisest seisukohast pole tähtis mitte töö raskus, vaid intensiivsus. Ja sellepärast pooldab ta kõiki neid spordiharusid, kus maksas see printsiip.

Kopsudele vaba laienemisvõimalust lubab suur ja painduv rinnakast.

Sellepärast tulevad vaatluse alla need harjutused, mis rinnakasti suurendavad. Siin kohal olgu eriti nimetatud Rootsi süsteemi pingutavad painutused ja Rootsi sein.

Jooksu juures töötavad enam-vähem kogu keha lihaksed. Töö tõltu on lihastes elav ainevahetus. Toiduained lähevad kõik keha ülesehituseks. Ka vereringjooks kiireneb, toiduained tuuakse organidesse rutemini juure ja väsimusained viiakse rutemini ära. Ja see on, näit., kasvava keha seisukohalt põhjapaneva tähtsusega.

Olgu üldse nimetatud, et peame neid spordiharusid rohkem tarvitama, kasutama, kus korraga palju keha lihakseid tegevuses. Kogu keha lihaksed ei väsi nii pea ja kaob ühekülgsus, samuti see paljukardelud üliväsimus. Töötavad kogu keha lihaksed enam-vähem korraga, siis on see füsioloogilisest seisukohast põhjapaneva tähtsusega, s. t., keha ainete vahetuse ja funktsioonide seisukohalt.

Kogu keha töö oleneb ära lihastööst. Et lihaksed hästi töötaksid, peame neid vastavalt harjutama. Siin tulevad meile appi lihase venituse-, kiirejõulised-, vastupaneku- ja lödvendamisharjutused.

Et lihas võiks rohkem venida, siis peame teda venitama, vastavate harjutuste abil; et lihas võimalikult kiiremini suudaks töötada, peame harjutama teda kiirejõuliselt töötama; et lihas lei väsiks, peame harjutama; et lihakstes oleks vaba vereringjooks, siis peab ta vastavate harjutustega lödvendama.

On need ülesanded lihase juures täidetud, siis on keha tegevõime märksa tõstetud, sest kõik keha funktsioonid sünnivad lihastegevuse läbi.

Neil põhimõtetele käies hoiaime aega kokku, sest tarvitame ainult neid harjutusi, mis toovad kõige rohkem kasu, millede abil jõuame kõige rutemini sihile.

Nende põhimõtete praktilisel läbi viimisel saavutame kehale ka kõik teised omadused, mis neist pääjoontest väiksemate harudena välja jooksevad.

Sellega peame loobuma üksikust kehalise kasvatus süsteemist kui sarnasest. Kõik üksikud kehalise kasvatus süsteimid on ühekülgsed. Peame asuma üldse põhimõttele, võtma üldisest kehalise kultuuri printsiibist

selle, mis meile otstarbekohane ja kasulik, mille abil kõige enim sihile jõuame. Sellega tulevad kõne alla kõik need spordiharud (sõna kõige laiemas mõttes), mis ülalnimetatud printsiipe sisaldavad.

Sarnane printsiip võimaldab meile kõige suurema individualiseerimise. Nagu vaimliselgi alal iga isik individualiseerub, nii peab olema ka kehalises kasvatuses. Inimesed pole kõik ühesugused, iga on midagi individuaalist sündimisest saadik, mida tarvis arendada. Ainult sel teel võib inimene täiuse ideaalile saada ligemale.

Üksikud kehalise kasvatusesüsteemid on kõige suuremad individualismi väendajad. Tahame kehalise kasvatuses rajada ainult ühele teatavale süsteemile, siis satume ühekülgsele ja valele teele. Sellepärast meie senni ka edasi ei saand. Pääsime sellest piiratud seisukorrast vabale laiale teele vaid siis, kui rajame ta sellele laiale alusele.

II.

Koolis on meil kasvava ja areneva noorsooga tegemist. Nagu ülalgi nimetatud, tarvilab arenev keha võimalikult rohkem liikumist ja tegevust. Peame kogu noorele kehale tööd andma, et kopsud end puhastaks, süda tugevasti löötaks, vereringjooks kiireneks, ainete vahetus kehas tõuseks.

On saand kindlaks tõeks, et praegune kauane kasvava lapse küürakil koolipingis istumine lapse kogu organismi mõjub halvavalt. Seda tõendavad masseline kopsude viletsas seisukorras olek, kõver selgroog, madal rinnakast, nõrk süda, verevaesus jne. Need on kõik liia istumise ja tegevuse puudumise pahad tagajärjed, kui iseäranis veel arvesse võtame laste nõrga organismi ja nõrga lihaskonstruktiooni. Need pahed kõrvalduvad elava liikumise, tegevuse, spordiharjutuste läbi.

Kooli kehalises kasvatuses maksavad samuti ülalnimetatud põhiprintsiibid. Ainult siin tulevad mitmesugused variatsioonid sisse, mis tingitud laste vanaduse, soo (pääle 12 aasta), arenemisseisukorra arvesse võtmisest.

Laste kohta maksavad ühed põhimõtted rohkem, teised vähem, ühed on varem tähtsamad, teised hiljem, ühed suuremal, teised vähemal määral.

Nagu ülalgi toonitatud, on keha tegevusvõime seisukohast sise- ja välimiste orgaanide arendamine esimese järgu tähtsusega. Senni arendasime kasvavas noorsoos enam lihakseid, närvi- ja lihaskiude, nüüd võtame ka juure sise- ja välimiste orgaanide ja kogu keha ainetevahetuse reguleerimise. Sellega saavutame täielise kehalise kasvatuses, mitte enam ühekülgse. Ainult kõikide inimese keha funktsioonide koostöötagamine loob harmoonilise keha ja vaimu. Ja selle poole oleme püüdnud kogu aja, ainult oleme tähtsad abinõud jätnud kahe silma vahele.

Nende põhimõtete seisukohast ei saa arvustada praegust meie kooli kehalise kasvatusesüsteemi, kui teda üldse nii võib nimetada, ta on selleks liig vaene. On jätud välja peaaegu kõik tähtsad põhimõtted. Sellepärast peame praeguse kooli kehalise kasvatusesüsteemi täiesti ümber looma. Praegu ei täida ta põrugi oma ülesannet. Hirmus kahju meie noorsoo jõudu ja arenevõimalust nii kasutamata lasta kaduma minna. Meile on antud nii rikkalikud hallikad kasutada inimese tervise ja pääsime, tegevusvõime tõstmiseks, kuid heidame nad kõrvale ja asume kitsarinnalisele üksiku süsteemi alusele!

Sellepärast peame kooli kehalise kasvatuses kava võtma: mängud kõige laiemas ulatuses, iseäranis pallimängud. Esimesel kohal seisab jalgpall, see mitmekülgne, arendav mäng, see pallimängude kuningas. Siis kergejõustik — tema täies ulatuses, kõigi tema variatsioonidega ning jooksidega; siis ujumine, sõudmine, kergete raskuste rebimine — niipalju kui see kuulub kiirejõuliste harjutuste hulka ja aitab kasvatada lihasmassi, maadlemine — nii palju kui see osavuse, kiiruse ja vastupidavuse mõistet sisaldab, võimlemine, iseäranis rütmiline, suusatamine — kõige suursugusem sport, uisutamine, kulgutamine jne. jne.

Need on põhimõtted. Nad tulevad ülalnimetatud korras kasvava noor-

soo kohaselt korraldada ja tarvilusele võtta. Põhimõte on: anda tugev keheline vastukaal kooli halvavaile mõjudele. Nõrk keheline töö ei anna soovitavaid tagajärgi, töö peab olema intensiivne ja pingutav. Sellest seis-

kohast peab ka olema tulevase kooli kehalise kasvatuse kava loodud, korraldatud. Kooli kehalises kasvatuses peab maksma individuaalse eriv seisukohti. Ainult selles seisab kõrge, edenev printsiip.

Mõnda noorsoo karskusühinguist.

J. Johanson.

Praeguse aja karskustöö juhid ja tegelased panevad paranemise ja võidulootused noorsoo pääle, kes juba kasvatuse teel omandab karske elukäsituse ja seega jääb truuks karskusideele. Päälegi on ju meie eesti praeguspäevade noorsugu pärast aastasadadepikkust orjust ja võõraste teenimist esimene vaba põlv, ja seepärast on temal suured võimalused käes. Ja kõikide aegade ja hääde asjade õnneks on noorsugu alati valmis rakendama end tööle. Seda võimaldavad ka noorsugu iseloomustavad omadused: elujaatav idealism, eneseohverdamine, tung tegudele ja palju teisi voorusi, mis kannavad noorte püüdeid ja juhivad ta samme.

Eesti noorsoo legaalse tegutsemise ja võitluse aeg on alles koguni lühike. Selle algus ulatab tagasi Vene revolutsiooni päevile. Aeg enne revolutsiooni oli piiratud võimaluste ja surve aeg, ning tolleaegse noorsoo liikumine (muidugi ainult põrandaalune) tegi tegemist praegu ainult poliitilis-ilmavaatelistel probleemidel.

Vabaduse saabudes nihkuvad noorsoo püüetes esiotsa ettepoole eneseolemise ja töötamise võimaluse loomise püüded. Harutatakse ja selgitatakse organiseerimisküsimust ja teisi vormikülge puutuvaid asju. Järjest tuleb aga süvenemine ja üksteise järele täitub noorsoo tegevusväli ikka uute ja uute ülesannetega. Juba kolmandat aastat leiame nende ülesannete hulgas ka karskuspüüded ja teadliku võitluse karskusmõtte eest. Noorsoos tekivad karskusorganisatsioonid.

Eeskujulik noorsoo karskusorganisatsioon on see noorte ühing, kus karskus- ja vaimlisele kasvatusele antud pätähitus. Selle kõrvale tuleb asetada enesearenimisküsimus, et kasvatada noortest tõsiseid iseloomu, kes teavad, mis nad tahavad, ja kes kergesti ei loobu

oma püüdeist ja ettevõttest. Noorsoo karskusorganisatsiooni ülesandeks on äratada noortes praktilisi huvisid, avardada nende vaimlist silmaringi ja harjutada neid leidma kõrgemaid lõbusid kui alkohol ja muud alaväärtuslikud lõbud.

Esimesed eesti õppiva noorsoo karskusorganisatsioonid, nii nimetatud „noorsoo karskusühendused“, asutati 1919. a. lõpupoolel, ja ainult suuremates linnades—Tartus, Tallinnas, Pärnus, Viljandis ja Valgas. Kahjuks aga varisesid asutatud ühendused enne kokku kui nende tegevus sai välja areneda. Põhjused olid milmesugused. Osalt puudus noortel õskus tegevuse leidmiseks ja ühenduse koostoidmiseks, sõja demoraliseerivast mõjust läbiimbund noorsugu ei pakkund kaugeltki soodsat pinda karskustööks, pääviga oli aga selles, et noored olid jäetud täiesti omapääd, et õpetajad jäid ettevõttele vastu täiesti ükskõikseks. Nii kirjutatakse Pärnu noorsoo karskusühenduse likvideerimise kirjas järgmist: „Ühingu tegutses pääasjalikult õpetajate moraalsel toetusel. Kui aga need varsti juhatusest lahkusid, jäi töö ainult õppurite kanda. Õppuritel aga paistis, et karskusühingu edasipidamine kasuta jõu killustamine on, ja sellepärast otsustati ühingu tegevus likvideerida“.

Vähe paremini on käind nende ühingu kätt, mis esimestel karskuspühadel 1920. a. ja hiljem üksikutesse koolidesse on asutatud. Nende hulgas domineerib kaks organisatsiooni tüüpi: 1) iseseisev karskusühing ja 2) karskusosakond mingi noorsoo ühingu juures.

Noorsoo karskusühinguid on Karskusliidus registreeritud 23, nendest töötab keskkoolides 17, algkoolides 4, kuna kahes ühingu pääasjalikult rahvanoorsoo tegutseb. Liigete arv kõigis neis ühinguist ulatab kahe tuhandeni.

Noorsoo ühingute karskusosakondi on Karskusliidus 10 registreeritud. Liigete arvu kohta puuduvad täpsed teated, mis seletatav, et igakord pole vahe ühingu ja osakonna vahel küllalt kindel, sest osakonna tööst võib võtta osa iga ühingu liige.

Pääle esitatud kahe ühingu tüübi leidub veel n. n. täiskarskuse alusel töötavaid õppurühmanguid, kes oma täiskarskuse alusel asumisest peaaegu alati saavad mõnda aru, et iga üksik liige ka peab olema karsklane.

Vaadeldes nende meie noorsoo karskusorganisatsioonide tööd ja lehitseks nende tegevuse aruandeid paistab kõige päält silma kaks asjaolu: 1) enamasti puudub töös järjekindlus ja ühtlus, annab end tunda läbimõeldud töökava puudumine, ja teiseks, harrastused on liig ühekülgsed, on eriplaanile asetatud püüe alkoholismi pahet selgitada ja tundma õppida, et olla elus võimsad tema vastu võitlemiseks. Sellega piirdubki ühingu töö. Muidugi on alkoholismi pahet tundmaõppimine väga tarvilik, kuid sellest üksi on väga vähe, et meie oma vaenlast (ja tema nõrkusi) tunneme; on tarvis ka vahendeid — sõjariistu, millega endid tema vastu kaitsa ja teda võita suudame. Sarnaseks vahendeiks suudavad olla mitmesugused kunstiharrastused, mis meie karskusorganisatsioones asetatud koguni tahaplaanile. Ühingute tegevuse aruanded ei kõnele peaaegu midagi laulu, muusika, plastika, deklamatsiooni ja teiste kunstiharude harrastamisest, vaikivad samuti mõisiliku meelelahutuse ja terve lõbu pakkumisest, mis töö vahelduseks väga tarvilik; ainult üksikud ühingud kõnelevad huviviisidest, seltskondlike mängude õppimisest jne. Nende mitmesuguste alade puudumine teeb sagedasti karskusühingute töö ühekülgses ja võtab talt suurema veetlevuse, mispärast nende organisatsioonide tegevus mõndagi rohemõndlikku ja sügavhingelist noort alati rahuldada ei suuda. Vähe parem on selle poolest nende ühingute seisukord, millede juures tegutseb karskusosakond. Sääli on osakonna liigetele ühtlasi ka võimalus võtta osa ühingu üldisest tegevusest. Ka on karskusmõtte mõjupiirkond sarnases ühingu palju laiem, sest osakonna liige puutub alafasa ühingu tegevuses nende liigetele kokku, kes

karskusosakonda ei tule, ja saab nend hulgas valmistada pinda karskusidule.

Kõige suurema lähtsuse annab aga ikkagi tegevuse ja ülesannete kavakindel korraldamine. Eriti silmapaistvad on selle poolest soome noorsoo karskusühingud, kelle tegevuskavades on täpselt kindlaks määratud juhatause ja eritoimkondade ülesanded ja iga ametnik kohustused, samuti ka liigete õigused ja kohustused, ja seda kõike selleks, et noorsoo karskusühing kasvataks noori täpikäälseks ja iseloomukindlaiks kodanikeks.

Noorsoo karskusühingute töökava tuleb kokku säada võrdlemisi vabalt ja avaralt. Pääasjana tuleb käsitada muidugi karskusküsimust, eraldi neid asju tähele pannes, mis noori huvitavad, nagu näiteks: karskusliikumise ajalugu ja alkooholi küsimust ühiskondlikult küljest. Aga karskusasja kõrval tuleks käsitada muidki küsimusi, mis noorsoole tähtsad. Nii näit. võiks noorsoo karskusühingu töökavva võtta mõned eetilised ja kunstilised küsimused, aga ka mitmesugused praktilised küsimused ja asjad, nagu ühiskonna korraldus, majanduslikud püüded, elutöö valimine, spordiharrastus jne.

Omas raamalus „Työ lasten ja murrosikäisen nuorison keskuudessa“ esitab tuntud soome karskustegelane Maiju Seppälä noorsoo karskusühingute tarvis järgmisi küsimusi taatleva töökava:

Karskusliikumise ajalugu.

Karskusküsimus ühiskondlikuna küsimusena (kuritegevusarvustik).

Ühiskonna õpetus.

Maitseained.

Sport.

Kodu õppimisest ja õpperingidest (tööräha koolidest, rahvaulikoolidest, kooli edasiharimise kursustest).

Enesekasvatusest ja eneseharimisest.

Kangelased (üleüldiselt kui ka karskusliikumise ajaloost).

Jseloomu kindlusest.

Elutöö valik.

Töö õnnistusest:

Midä mõistame puhtuse all (arvessse võttes ka südame puhtust).

Kuidas võin näidata, et olen karskusimene.

Minu osavõtmine karskusyõitlusest.

Mis võlgnen omale maale.

Missugusena sooviksin näha oma tulevast kodu.

Kirjanduse tarvitamisest ja lugemisest. Ajaviitmisest (arvesse võttes ka kaardimängu jne.).

Wägisõnade tarvitamisest (vandumine ja söimamine).

Tuntud isikute elulood.

Neile ülesloetud punktidele, mis väga rohkesti harutusainet pakuvad, liituvad kõiksugu eri harrastused, nagu võimlemine, plastika, laul, muusika, ilulugemine, kõneharjutused, kunstipüüded ja muud erialad. Need on asjad, mis noorte meeli köidavad ja neid ühinguga seovad. Kõikide nende eriharrastuste tulemusi saab aegajalt kasutada pidude toimepanekuks.

Soome noorsoo karskusühinguist on väga tähtsale kohale säetud praktiliste oskuste arendamine, üldse praktiline tegevus. Korraldatakse järjekindlalt tööõhtuid. Neil tööõhtutel valmistatud töid ja asju müües võib ühing saada häd sissetulekut. Selle sissetulekuga saab aluse panna raamatukogule ja seda aegajalt täiendada. Meie ühingud, kellel raamatukogud puuduvad ehk koguni väikesed on ja kelle ainealine seisukord kehv, võiksid tõsiselt sarnase võimaluse päale mõelda.

Veel pakuvad karskusühingute tööle vaheldust ja huvi udupildid, peod, sport, aulumängud ja reisid.

Nende põhjuste hulgas, mis meie noorsoo karskuspüüdeid raskendavad ja mõnikord täiesti maha suruvad, ei saa jätta nimetamata kolme asjaolu, nimelt ainelist kitsikust, õpetajate vähest kaasabi ja hukutavat eeskujut.

Summad, mis noorsoo karskusühinguil tarvitada, on äärmiselt napid. Sage-dasti on õpilane milmes ühinguist liige, seepärast ei jõua tema kuhugi suurt liikmemaksu maksta. Liikmemaks on aga paljudel ühingutel ainsamaks sissetulekuhallikaks. Praktiliste oskuste kasutamine sissetuleku saamiseks pole meil veel välja arenend. Ühitas nõuaks see ala suurel määral juhtide (õpetajate) kaasabi. Et ainelisest kitsikusest pääseda, seks püütakse pidusid korraldada, pidusid just sissetuleku pärast, mis aga tihti kõige muu tegevuse kõrval võivad muutuda väga koormavaks ja mis kõige kardetavam, oodatud ülejäägi asemel sage-dasti lõppeda koguni puudujäägiga. Päälegi jääb pidu kui niisuguse otsekohene ülesanne — pakkuda vaimlist naudingut, lõbu, ajaviidet ja meelelahu-

tust rahateenimise püüde kõrval koguni varju. Sellega on ka seletatav pidude sisulise külje väärtuse langus. Karskusühing ei või aga kunagi hooletumalt oma pidu eeskava valida. Kõik, mis esitatakse, olgu ühtlane, maitsekas ja hoolikalt valmistatud.

Ainealine puudus paneb ühingu tegevuse kammitssasse ega lase ettevõtteid arendada. Rahata ei saa raamatukogu ja raamatukoguta jääb ühing vaimliselt kängu. Rahata on raske ka korraldada mitmesuguseid kursusi, huvireise ja arendada muud tegevust.

Ainelise kitsikuse kõrval annab end õige teravasti tunda juhtide ja tööle vaimustajate puudus. Kõikide silmad pöörduvad sel puhul meie õpetajaskonna poole, kes end liig vähesel määdul tunneb kutsutud oleval noorsoo ise-tegevust karskusküsimusega tutvumises aitama ja edendama. Tõsi küll, õpetajaskond on korduvalt deklareerinud milmesugustes resolutsioonides oma karskussõbralikkust, pole kuski esinend alkoholismi kaitsjana, kuid noorte karskuspüüete õhutamiseks ja edendamiseks pole ta siiski leidnud kuigi palju mahti. Korduvalt pööravad noored ahas-tushüüetega Karskusliidu poole, paludes vaimlist ja mooraalset tuge, sest et need, kes esimestena aidata võiksid, seks siiski mahti pole leidnud. Noored ise on aga harjumata, komistavad kergesti ja kaotavad siis lootuse ja julguse.

Tahtmata tuleb siin meele muinasjutt väiksest kurjast vaimust, kes siis kui kurjuse jumal joomakuradiga riidles, et inimesed järjest ikka paremaks ja karskemaks muutuvad, seletas, kuidas tema selle eest hoolitseb, et inimesed häade otsuste täitmisel edasi lükkavad homseks ja ikka jälle homseks, sest siis seisab kurjuse ja pimeduse riik püsti.

Äärmiselt suure tähtsuse omab ka eeskujut küsimus. Kõigile on tuttav seltskonna halva eeskujut mõju isegi täiskasvanuile kõnelemata noorsoost. Väga paljud noored näevad keskkooliõpilase põlves oma ideaali akadeemia kodanikus — üliõpilases. Tema ülesastumist ja kombeid peetakse teraselt silmas ja püütakse neid kohusetruult jäljendada. Kahjuks on meie üliõpilased omas tüübilises osas olnud viimase ajani väga alkoholisõbralik ja joomatraditsioonide kultiveerija. Alles kõige viimasel ajal on

karsklaste ringkonnad üliõpilasperes end hakand koguma, on ellu kutsutud üliõpilaskarskusühendus, kelle liigete arv suureneb järjekindlalt. Selle ringkonna kasvamisega areneb välja keskkooliõpilasele teistsugune eeskuju ja lööb järjest rohkem kahvatama senine veetlev burshi tüüp.

Kõige lootustäratavamaks asjaoluks tuleb aga pidada seda, et meie üldine (kooli) noorsooliikumine on läiesti karskussõbralik ja otse karskuse vaimus sünnib. See liikumine garanteerib meile tulevikus suure protsendi teadlikke karsklasi, kellest meil senni kahjuks suur puudus.

Puhang uudsust arvutusõpetuse metoodikas.

I. Koppel.

Arvutusõpetus on igivana teadus. Teda loetakse üheks kõigeraskemaks õppeaineks. Kõige rohkem kaks ja järelkõikside saab koolides kahtlemata arvutusõpetuses. Ei võiks üldse olla juttu õppeainete raskusest. Raskeks ehk kergeks teeb aine tema õpetaja oma õpetusviisiga, metoodiga. Tuttav asi, et üks ja sama õppeaine ühe õpetaja juures omandatakse kergesti, kuna teise juures see sünnib õige raskepäraselt.

Õpetamisel peab õppeaine üksikuid momente siduma miskisugune juhtiv üldsus (kui nii öelda võiks), mille küljes üksikud momendid tunduvad kõrvalharukestena, ilma et juhtiv päämõte läheks kaduma. Sarnaseks juhtivaks üldsuseks on arvutusõpetuses meie arvustused — kümnestesüsteem. Sellest peab õpilasel olema põhjalik selgus, veel enne, kui ta aimabki miskisuguste aritmeetiliste tehete olemasolu.

Kindlasti püsib arvutusõpetuse metoodikas põhimõte, et õpetus peab olema tihedalt kontsentiline: 10-ne piirkond, 20-ne piirkond, 100-ja piirkond, 1000-nda piirkond; alles siis otsatuseni. Mis õigustab nende piirkondade olemasolu ja mis põhimõte keelab neid rohkem loomast? Mispärast peab õpilane mõistma nelitehete 10-ne piirkonnas ennem, kui ta arv üle 10-ne tunneb?

Sellele samale õpilasele, kellele ei tohi esitada rehkenduse tunnis suuremaid arved, kui 10, ütleb õpetaja kõige suurema südamerahuga: „Rehkenda ülesanne nr. 74“, „ülesanne nr. 115“, „lehekülge 98“, „raamat maksab 85 marka“ jne. Neist lauseist on peaaegu võimatu mööda pääseda. See näitab, et lastel on varakult juba, koolielus, vajadus olla tuttav suuremate arvudega. Vajadus nelja

tehete mõista ei tunge nõnda esile. Kuid iseasi on vajadus, iseasi metoodiline võimalus. Võib tekkida küsimus, kas on see ka metoodiliselt läbiviidav?

Mis metoodiliselt läbiviidav, mis mitte, seda ei saa üldse sõnadega lõendada ega eitada, sest mille kohta üks „ja“ ütleb, selle kohta võib vastasmõtte esitaja ütelda „ei“ ja vaidlemine muutub muinaslooks: „tõmbas noka lahti, saba jäi kinni jne“. Läbiviidavust võib lõendada ainult tegelik katse. Olen seda teind. Tagajärjeks oli julge mõte: vastu senniseid metoodika õpperaamatuid, vastu ametlikke õppekavu — kirjutada metoodiline matemaatika õpperaamat, mis l õppeaasta kursusena pakub 4 tehete 1000 piires, hoolimata sellest, et „vastu“ senniseid tõekspidamisi see ei või olla raamatule just soovitusel.

Ütlesin juba, et enne aritmeetilisi teheteid tuleb õpilastele muretseda põhjalik selgus selle üle, millega pärast tegemist on, s. o. arvude süsteemi üle. Oma raamatu kokku säädmisel olen pidanud silmas järgmisi didaktilisi ja metoodilisi tõdesid:

1. Õpime tundmatut paremini tundma, siis kui vaatleme tema teatud külge põhjalikumalt, halvemini siis kui teda vaatleme mitmest küljest korraga.
2. Tundmatut õpime paremini tundma, kui teda vaatlame kauema aja jooksul.
3. Parajalt uus on meile huvitavam, kui vana, kuigi vana juures veel oleks õppida.
4. Meie vaim areneb jõudsamini laiemas tegevuspiirkonnas, kui kitsamas.

Esimesel tõel põhjeneb arvusüsteemiga tutvumine enne tehteid. Iga õpetaja teab, et suurt raskust tehetes sünnitab puudulik arvusüsteemi tundmine, samuli süsteemi põhimõtte silmaspidamatus. Andku õpetaja, kes seda praegu loeb, esimesel juhusel oma III aasia õpilastele jagada ühise ühekohalise arvuga, näit.: 132363: 4 — kas õpilased ei tee siin ehk viga sisse? Kui teevad, siis on see sellepärast, et nad tehte arenemisel arvusüsteemi põhimõtte lasevad silmast. Leian, et õpilaste tutvustamine kolmekohaliste arvudega andub neile palju kergemini, kui 4 tehet 20 piires — ja on ka arusaadav, sest esimesel juhusel on õpilase tähelepanu pöördunud ainult ühele küljele, kuna teisel juhusel viiele iseärasusele (süsteem — ja 4 tehet). Arvude tutvustamiseks — arvusüsteemi selgitamiseks — kulub maksimaalselt 6 nädalat.

Teise töö nõudmine on täidetud sellega, et tehted arvudega 1 — 9 omandatakse kauema aja jooksul. Üldse on liitmises 36 isesugust kombinatsiooni, mille omandamine kõigi seletustega tarvitab kokku umbes 40 päeva. Seega tuleb igale päevale ainult 1 uus kombinatsioon, mis ei nõua kuigi suurt jõupingutust meele jäämiseks. Päälegi korduvad eelmised kombinatsioonid iga päev uuesti, mis neid ei lase unustada. Näiteks kombinatsioon 5 + 3. See on kõik, mis õpilasel tänasest rehkenduse tunnist vaja meeles pidada. Selle kombinatsiooniga opereerib õpilane terve tunni, ilma et igavusest mõtetki tekkida võiks. Täna on terve § ülesandeid ja harjutusi selle kombinatsiooni (kuid ka eelmiste) pääle, nagu: 753 + 235. Siin esinevad ainult arvud 10-ne piirkonnast: 5 + 3, 3 + 5 ja 6 + 2 (eelmine kombinatsioon). Ehk jälle ülesanne: „Laevale laaditi 342 kotti rukkid ja 358 kotti otri, mitu kotti vilja laaditi laevale“? Jällegi esinevad samad kombinatsioonid. Kombinatsioon 5 + 3 ei paista siin väliselt sugugi silma, kuid ometigi on ta olemas. Õpilasele teeb see aina rõõmu, nii suurte arvudega opereerida. Nii omandab õpilane märkamata 40 päeva jooksul liitmise tabeli + kolmekohaliste arvude liitmine.

Ülesvõetud didaktilised löed 3. ja 4. on siin täiesti silmas peetud. Arvud, mida õpilane liidab ja saab, on alati uued,

ühtlasi koduneb ja areneb tema vaim suuremas arvu piirkonnas.

* * *

Jälgides kooli õppeaineid ajalooliselt, peame tunnustama vaidlemata tõeks, et teaduste kõrgemad sfäärid tulevad järjekindlalt allapoole, nii ütelda — demokratiseeruvad, Mitmekohaliste arvudega kasvatamine oli isegi vanaaja kuulsatele matemaalikutele suureks ja tüütavaks raskuseks, kuna nüüd eesti algkooli poisid sellega mängides valmis saavad. Meie algkooli II õppeaasta kursuses seisab geomeetria ülevel, kuna see seis enne ainult kõrgema algkooli eeskavas. Veski ja Grünthal annavad omas raamatus IV õppeaastal la gar i t m i mõiste, mis enne anti gümnaasiumi vanemates klassides. VI õppeaastal seisab meie algkooli õppekavades k o o r d i n a a t i d e s ü s t e e m i tarvitamine, mida enne käsitleti alles ülikooli esimestel semestritel, seega koordinaadi mõiste ülikoolist isegi algkooli hüpand. Differentiaal arvutus vajub ülikoolist keskkooli vanemasse klassidesse. Nii demokratiseerivad teadused. Sarnasti teaduste allatulemist võimaldavad kordkorralt t ä i e n e v a d õ p p e v i i s i d — m e t o o d i d. Täiesti loomulikuna näib, et ka I õppeaastal loobutaks 10-ne ja 20-ne piirkonnast ja laste mõistusele kohe arvuvallas liikumisruumi loodaks.

Rõõmuga võin konstateerida, et Saare maakonnas mitmed koolid siin seletatud põhimõtetel töötavad, ja et I klass 1000 piirkonnas mitte halvemini ei opereeri, kui 10 ehk 20 piirkonnas.

* * *

Esitatud read oleksid ühtlasi ka selgitavaiks vastusiks herrade Tasko ja Tasso arvustuste puhul minu raamatute üle. Herra Tasko arvustuse põhimõte ilmus kokkuvõetult „Kasvatuses“ nr. 23 — 24, 1922 a., kuna herra Tasso arvustus „Saaremaas“ nr. nr. 8 ja 9 s. a. ilmus. Nii sarnased, kui herrade arvustajate nimed, nii sarnased on ka nende arvustused, vahe on ainult ridade hulgas. Herradel arvustajatel on kindlasti tundmatu, kuidas see võimalik on, et õpilane, kes 5 ja 4 ei oska kokkuarvata, ilma tähistamata kokku arvab 753 ja 235 ja veel palju teisi suuri arve. Sarnase nõiduse arvan ometigi minu „ülesannetes

ja harjutustes" oleval, mida ma ise häämeelega „uudsuse puhanguks" arvustamise õpetuses nimelan. Antägu mu edevus

andeks! Asja enese pärsi oleks soovitav, et rohkem õpetajaid kõnes oleva asja üle järele mõlleksid ja katseid teeksid.

Kas jätkub koduloo tundideks materjaali?

11. veebr. s. a. avaldas „Däevaleht" nr. 40 Rahvahäätämise Korraldava Komitee üleskutse, mille osas „Kas on ülekohus, et riik usuõpetuse kuld kanab"? on öeldud: „pidi ju haridusministeerium näituseks paari aasta eest määratud 4 koduloo nädalatundi kolme pääle vähendama: ei olnud materjaali, millega neid täita". Sarnane arvamine võib ainult vähikul olla, olgugi, et kodulugu sel ajal uue õppeainena kavasse võeti. Sama ajalehe nr. 42. „Rahvahäätämise keerdküsimuses" kirjutab H. B.: „praegu kurdavad mitmel pool kooliõpetajad, nad ei teadvai, mis hakata pääle praeguse suure arvu koduloo tundidega". See kõlab otse üllatavalt! Need „kooliõpetajad" on kahtlemata võõrast värvast sisse läind! Koolitöösse süvenend õpetaja leiab, et koduloo materjaali jätkub rohkem, kui tunde, sest see tähtis aine on väga laialdase ulatusega: neil tundidel kõnelevad I. ja II. klassi lapsed oma emast, isast, vendadest, õdedest, neid juhatakse perekonna elust ja kodakondsete vastastikkustest kohustest selgemini aru saama. Jutustades — kassist, koerast, varblasest, lõost, võilildest, õunapuust, viljapõllust, vihmast, lumest, küla- ja linnarahva tööst, õpivad nad oma ümbrust laiemalt tundma ja muljeid iseseisvalt mõistuse kohaselt koondama ja avaldama. III-da klassi õpilased saavad juba kavakindlamat ettevalmistust ja mõisteid loodusloost ja maateadusest, näit.: maapind, vesi, õhk veeaur õhus, õhusademed, tuul, läte, jõe süsteem, maakaartiga tutvumine jne. jne...

Emakeele tundilel kulub kogu aeg ära lugemise tehnika, õigekirja- ja grammatikaharjutusteks, nii et eelmainitud materjaali suudetakse käsitada väga piiratult. Ka peab laste uudishimu muinaslugude alal rahuldama, ehk nad neis küll tihti ainult ilusat juttu näevad, ära tundes, mis tõele ei vasta. Ometi armastavad lapsed muinasjuttu, sellepärast peab neid neile ka jutustama ja lugema. Iga kehvgi isa või ema toob lastele vahel midagi rõõmustuseks, hoolimata sellest,

et on palju, palju muid tarvidusi. Ka muinasjuttude jaoks peab kool aega ohverdama. Ja see ei ole sugugi raisatud aeg. Kui lapsed õpetaja abil loetud lugusid suusõnal ja kirjalikult ümber jutustavad, siis harjuvad nad oma kogutud teadmisi ja muljeid korraldama ja arusaadavalt väljendama. Järjelikult on kodulugu I. — III. kl. õpilastele — emakeele, loodusloo, maateaduse ja ka ajaloo algaste. Lugudest järeldusi tehes, jälgivad lapsed tegelikku elu ja õpivad moraali ja kohustuse tunnet. Muude juhustete kõrval võivad näpunäited mesilaste ja sipelgate elust olla hääks äratuseks. Kui sündsõl ajal erguluseks ja meeleolu ülenduseks laulda, teritab rõõmus meel nende mõistust ja annab uut jõudu. Ka mängulegi võib vahel aset lubada.

Kolm aastat tagasi, koduloo tundide arvu neljalt kolmele vähendades, pidi ministeeriumil igatahes pääsajalikult väikeste laste tööpäeva pikkus olema mõõduandev, sest kolme algklassi õpilased on läbistiku 8 — 12 aastased ja neil tuleb praegu 4 — 5 tundi päevas koolis õppida, siis kulub veel 2 — 3 tundi kodus kordamiseks ja kirjatöödeks nii on neil 6 — 8 tunniline tööpäev, kuna täiskasvanudki üle 8 tunni päevas töötada ei taha.

Kui õppeviiside rohkus lubaks, tuleks kodulugu kodanikuteaduse kõrval kogu alg- ja ka keskkooli kursuse kavasse võtta. Siis tuleb küll mitmekülgselt kogend õpetajaist puudus, aga mitte ainst, seda jätkub.

Eelmainitud „kooliõpetajate kurtmist" materjaali puuduse üle koduloo tundideks, kui tõsiasja võttes, peab loogiliselt järeldama, et inimene juba nii kaugele jõuab, et temal mõnes asjas enam midagi õppida ei ole, kuna teadusmehed senini veel tõendavad, et nad vähe teavad. Niisugusest vaatepunktist võib ainult aine käsituse oskusest ja tahtejõust puudus tulla, kuna materjaali jätkub. —

Koolitoast.

Fotografeerimine ilma camerata.

Läind suve pedagoogilisel nädalal näitas prof. Schoenichen omas loengus kätte viisi, kuidas oleks võimalik mitmesugustest loodusasemeist lihtsalt ja odavalt teha ülesvõtteid — ilma päevapildi aparaadita.

Tuleb võtta broomhõbe paberit, mida päevapiltnikud tarvitavad, ja mida igast sellekohasest kauplusest võib saada. Paberile asetada pildistatav ese ja siis vaja paberit vähe aega valgustada. Pärast seda tuleb paberit ilmutada ja kinnitada ja soovitatav pilt ongi käes.

Kirjeldataud viisil oleks võimalik pildistada lehe kontuure, õie kroonlehti, lehtede äsundust vartele, lehe soonetikku j. n. e., j. n. e.

Sellega oleks õpilaste seas alus pandud omast kohast huvitavale päevapildistusspordile. —u.

Õpilaste kooperatiivid.

Mõnes kodumaa koolis on sisse säetud õpilaste kooperatiivid, s. o. õpilaste organisatsioonid ostavad ise koolitarbeid ja müüvad neid õpilastele. Saadud kasu läheb käs õppereisude korraldamiseks, ehk mõneks muuks sellesamaseks ettevõtteks.

Õpilaste kooperatiive toetab ka E. Tarvitajate Ühisuste Keskühisus, sellega, et neile kooperatiividele müüb koolitarbeid ühesugustel alustel tarvitajate ühisustega. Hinnad on sääli palju odavamad, kui muudes paberi ja raamatu kauplustes. Ja Ühistegeline Liit on luband välja töötada ja trükkida lasta asjaajamise raamatud eriti õpilaste kooperatiividele.

Kooperatiivides harjutaksid õpilased end ühistegelaseks. —u.

Tööd liiga palju.

Töökooli pooldajad on soovitanud kooliklassis ette võtta mitmesuguseid praktilisi töid. Olen neid soovitusi pidanud usaldatavaks ja katsund nende järgi käia. Ei saa salata, et mitmedki soovitusel täitsa aja ja olude kohased ja tingimata tarvilikud. Kuid paljude soovitusel lähema teostamise juures olen põrgand ühe takistuse vastu.

Üks näitus. Meie koolis võtsin lastevanemate koosolekul õpilaste kooperatiivi asutamise küsimuse päevakorda. Lastevanemad olid nõus. Hakkasin õpilastele enestele asjast rääkima. Nemad ei olnud nõus ja töid põhjenduseks ette aja puuduse. Ja tõesti neil on teha kirjalikke töid eesti-, saksa-, inglisekeeles, matemaatikas, katseid ja märkusi loodusloos. Neil on õppelüki õppida, sest et kahe klassiga töötades ei saa õppeaineid klassis päris sulaks teha. Siis veel ühissöögi korraldus, mis lasub täielikult õpilaste õlgadel. Aga sport lumel ja jääl! Seegi tahab „harrastamist“!

Tõesti, õpilastel on põhjust eitavale seisukohale asuda, kui neile jälle mingi kohustus, mis neil jälle vaba aega kipub võtma, päälle tahetakse panna.

Palju praktilisi töid, isegi hulk katseid loodusloos alalt, peab kooliklassis tege-mata jääma, sest et õppekava läbivõtmine on tõesti koormav ja nõuab tõesti tublit tööd, et teda rahuldavalt läbi saada: Aga kuhu jäävad siis kõik ühingud, kooperatiivid, ringid j. n. e.? Sellest maksaks rääkida ja kirjutada. —u.

Võru Opetajate Seminaari tegevusest 1921--1923 aastani.

Kolmandasse tegevusaastasse astudes arvab Võru Opetajate Seminaar kohuseks esineda avalikkuse ees lühikese ülevaatega oma tegevusest.

Opetajate seminaari asutamise vajadust Võrus tunti juba mitu aastat enne selle mõtte teostamist Vabariigi Valitsuse otsusel 1920. a. Mitmesuguseil põhjuseil algas tegelik õppetöö seminaaris alles

jaanuari kuul 1921. a. ja 13. märtsil samal aastal oli seminaari pidulik avamisaktus.

Käesoleval aastal töötab seminaar nelja klassiga. O p i l a s i — 143, nendest 82 poeglast ja 61 tütarlast. 1922./23. õppeaasta algusest töötab seminaari juures ka algkool, mille ülesandeks on pakkuda tulevasile õpetajaile eeskujul

koolitöös. Tuleval õppeaastal avatakse loodetavasti ka seminaari lõpuklass, kuhu keskkooli lõpetajaid vastu võetakse.

Seminaari ja algkooli õppejõud on järgmised: direktor—J. Käis, eesti keel—M. Teder ja R. Reimann, matemaatika—K. Grenberg, V. Budkovsky ja A. Budkovsky (ühtlasi ka algkooli juhataja), aeglugu—J. Koemets, looduslugu—E. Rumm, maateadus—K. Kisand, saksa- ja venekeel—H. Seidelberg, ingliskeel—H. Kaan, käsitöö—A. Asson, puutööde juhataja—G. Pugast, joonistamine—J. Vahtra, laulmine—K. Püseppe, võimlemine—J. Hermann, voolimine—A. Denisov, kokku—17, nendest tunniandjaid ainult—3.

Õppetöö korralduses on asetatud tähtsale kohale mitmesugused praktilised harjutused, mis juhataksid tulevasele õpetajale kindla ja selge tee koolitöös kätte. Seiles mõttes pannakse tarvilisel määral rõhku käsitööle ja joonistamisele, on korraldatud praktilised tööd loodusloos ja maateaduses. Nende abil töötatakse läbi õppetundidel saadud teadmised ja püütakse neid kasutada koolile tarvitaminevate lihtsate õppeabinõude valmistamiseks. Tähtsal kohal seisavad ka ekskursioonid ja loodusvaatlused. Seminaari juures töötab Eesti meteoroloogilise võrgu ilmajaam. Muusika ja laulmise õpetamisel peetakse iseäranis silmas õpetaja ülesandeid laulu õpetamise alal. Harjutamiseks on õpilaste jaoks 4 klaverit, 2

harmooniumi, 12 viiulit. Vanemad õpilased harjutavad end ka koori juhata-mises. Orkester on loomise järgus, aga juba võib mängida õpilaste keelpillide orkester. Kevadel ja suvel töötavad õpilased kooli aias. Praktiliste tööde korraldus, materjaali ja tööriistade muretsemine nõuab arusaadavalt, kaunis suuri kulusid, umbes 200.000 mrk. aastas, aga ilma selleta ei oleks õpetajate ettevalmistamine õigel alusel.

Seminaaril on omad ruumid, endise kõrgema algkooli 2 maja, kuid neist ei ole seminaari ja algkooli jaoks küllalt, mille tõttu juba käesoleval aastal peab 2—3 klassi ruumi ja mõned kõrvalised ruumid juure ehitama. Seminaari ruumides, nende kordasäädmiseks pärast sõda, on tehtud suuremad remondid (nagu keldrikorra kordasäädmise, väljakäigu koha ümberehitamine, terve maja lupjamine, katuse parandamine j.n.e.

Inventaari on muretsetud kahe aasta jooksul 1.300.000 marga väärtuses, kuid osa koolipinke on siiski veel vanad kõrgema algkooli pingid.

Õppeabinõusid on seminaaril 1010, nende väärtus 1.100.000 marka. Selles summas aga ei ole nende õppeabinõude kogude väärtus näidatud, mis Haridusministeeriumi otsusel end. Tõrva kõrgemast algkoolist seminaarile üle antud. Iseäranis rõhku pannakse õppeabinõude muretsemisele, mis algõpetuse juures töökooli põhimõttel vajalised.

Järgneb.

Kõigile koolijuhatajaile ja õpetajaile.

28. ja 29. aprillil k. a. peetakse Eestis viiendat karskuspüha. Selle hää kordamineku nimel on palutud ja kutsutud kõik karskusmeelsed ja karskussõbralised kodanikud ja ringkonnad kaasa aitama.

Erilise palvega pöörab Eesti Karskusliit õpetajaskonna poole, sest et õppiva noorsoo vabakshoidmine „alkoholismi kuldvasika“ teenimisest on esimeses järjekorras tähtis ja kõige tänuväärsem. Haridusministeerium on annud luba karskuspüha puhul koolides karskustundide ja karskuskoosolekute pidamiseks. Karskusliit palub õpetajaskonda seda võimalust mitte kasutamata jätta.

28. apr. tuleb kahe viimase tunni asemel kõigis algkoolides karskustunde anda. Seda võib teha iga kooli kõikide klasside õpilastele ühiselt ehk igale klassile eraldi. Siiski ei ole just soovitatav esimesi õppeaastaid algkooli viimaste klassidega ühendada, sest siis on raske ainet nõnda käsitada, et ta kõikidele oleks jõukohane. Kolme esimese klassi õpilastele ei tohi karskustundi liig süstemaatiliseks ja raskeks muuta, vaid tuleb piirduda piltide, jutukeste ja üksikute näituste seletamisega. Algkoolide vanemates klassides võib juba rohkem arvulist materjaali juure võtta, kuna keskkoolides

antavad karskustunnid süvenemist ja eristumist nõuavad. Käesolevas „Kasvatuse“ numbris leidub karskustunni kava on mõeldud algkooli keskmiste klasside tarvis, kus juures muidugi võimalus jääb seda tarvete kohaselt muuta.

Karskustunniga ühenduses ehk pärast seda võiks kõne alla tulla lootusühingu või noorsoo karskusühingu asulamine, kus sarnane ühing senni puudub. Tarvilisi põhikirju ja juhtnööre võib alati saada Karskusliidult.

Kesk- ja kutsekoolides on samal ajal eeskätt soovitatav korraldada õpilaste ja õpetajate üldine karskuskoosolek võimalikult piduliku ilmega seks kasutades koorilaulu, muusikat ja deklamatsiooni. Kõnedega võivad esineda nii õpetajad kui õpilased. Mõned juhtnöörid sarnase koosoleku tarvis leiduvad käesolevas „Kasvatuse“ numbris.

29. apr. tuleks kõikidel koolinoorsoo organisatsioonidel ja õpetajate ühinguil kus võimalik sääl ühiselt, kus mitte, sääl igaüks oma ette kõnekoosolekud ja kontserimüütingud korraldada. Koosolekutele antagu võimalikult piduliku ilme ja kutsutagu neist pääle liigete ka külalisi ja omakseid osa võtma. Et käesolev karskuspüha suurel osalt Riigikogu valimiste tähe all korraldatakse, siis võiks muu seas üheks kõneaineks järg-

mise teemi võtta: „Mis arvavad Eesti elu vaimlised juhid alkoholismist?“ esile tuues Dr. F. R. Kreutzvaldi, J. V. Jannseni, C. R. Jakobsoni, J. Tõnissoni, V. Reimani j. p. teiste arvamisi karskusküsimustest.

Ka on soovitatav, et 28. ehk 29. apr. õhtul pandaks toime päevakohase eeskavaga pidu. Opetajatel tuleks koolides õpilastega sel puhul perekonna õhtuid korraldada.

29. apr. nii noorte kui täiskasvanute karskusorganisatsioonid ühenduses teiste kohatikkude organisatsioonidega korraldavad ühise rongikäigu, muusika, lippude ja ajakohaste plakaatidega.

Kõikidele koolidele saadetakse karskuspüha puhul kätte 1) üksikasjalik seletuskiri karskuspüha korraldamise kohta, 2) broshüür 7—11 õppeaasta õpilastele väljajagamiseks, 3) lendleht lastevanematele õpilaste kaudu kätteviimiseks, 4) ankeetleht.

Silmaspidades arvustiku suurt tähtsust karskustöö otstarbekohases korraldamises palub Eesti Karskusliit kõikide koolide juhatajaid see küsimusleht võimalikult täpselt täita ja määratud ajaks saata Karskusliidule tagasi.

Kindlas usus karskasasja edusse jääb õpetajaskonna kaasabi lootma

Eesti Karskusliit.

Karskustunni kava

5-ks karskuspühaks 28. ja 29. apr. 1923 a. (I—)

IV — VI (— VIII) õppeaasta õpilastale.

Täna katsume kindlaks määrata, kas on viin inimeste sõber.

Inimesed kõnelevad sagedasti sõpradest, kes neile hääd teevad; aga kaebavad vahel ka valesõprade üle, kellest mõndagi paha tuleb.

Enne kui pikemate seletuste juure üle minna, jutustan teile ühe vana Arabia muinasjuttu. Selles jutus kõneldakse ühest vagast mehest, kelle nimi oli Amon. Kõrd tuli Vanatige Amoniile vastu. Amon katsus küll põgeneda, aga Tige sai ta kätte.

Amon hädaga paluma: „Heida armu, jät mind ellu!“

„Ma jätan sind ellu,“ sõnas Tige, „kui sa ühe kolmest valid, kas pilkad jumalat või surmad oma vana isa ehk jood joovastavat veini.“

Amon töötas ja Tige jättis ta rahule.

Amon ütles iseeneses: „Ma ei või jumalat pilgata, keda ma kardan ja austan. Ei või ka oma vana isa surmata, keda ma armastan. Ka veini ei tohi ma juua, sest Muhamed on selle usklikele ära keelanud. Aga et see kõige väiksem patt on, tahan seda salaja teha.“

Amon läks koju, pani maja ukse kinni ja jõi keelatud viina.

Varsi tuli viina mõju ilmsiks. Amon hakkas kära tegema ja jumalat pilkama. Vana isa ärkas kära pääle ja poja halbu tegusid nähes hakkaš teda noomima. Selle üle vihastas Amon ja löi isa maha. Kui ta jälle kaineks sai, nägi ta isa surnud olevat. Amoni meeleheide oli suur, ta hüppas kuristikku ja suri.

See väike jutuke näitab, et uimastav jook—alkohol inimesele kõige suuremat kurja võib teha. Aga ometi joovad väga paljud inimesed meie päivil viina ja teisi alkoholilisi jooke ja kiidavad viina koguni endi sõbraks.

Enne kui otsustada, kas viin on meie sõber, peame selgesti ära määrama sõbra tunnused, ja omadused; mis teda iseloomustavad.

Tuletage meele, lapsed, kes olid teie sõpradeks enne koolitulekut. (Nukk, puuhobused ja vankrid, mänguseltsilised, karjakrants jne.) Ja kes on teie sõpradeks nüüd kooli ajal? (Kaasõpilased, õpetajad, raamatud jne.).

Teie esimesed sõbrad, mänguasjad ja mänguseltsilised, aitasid igapidi teil aega lõbusasti ja rõõmsasti mööda saata; Halba ei teind nad midagi. Ja kui mõni mänguseltsiline oli paha loomuga ja püüdis haiget teha, siis ei läind teie temaga teine kord enam mängima. (Kui võimalik, siis püüda mõni mälestus mängu ajast lastele meele tuletada).

Ja teie praegused sõbrad, õpetajad ja raamatud püüavad teile ka palju hääd teha, isäranis õpetajad, kes teid kõigis asjus juhatavad, ja ka raamatud on teile kasulikud; kõikide aegade ja rahvaste tarkused on raamatutes leida ja paha ei ole neist vähematki. Meie ise saame neist õppida ja teistele võime neid edasi anda.

Nii on teie senniste sõprade ühine omadus, et nad teile hääd soovivad ja teevad ja ainult seda olevust ehk asja, millest meile hääd on, peame sõbraks,

Nüüd võtame ligemalt vaatluse alla alkoholiliste jookide omadused ja nende mõju inimestele.

Missugust mõju avaldavad joovastavad joojad inimese vaimlisele jõule ja mõistuse tegevusele? Olete kõik näind purjus inimest. Teate ka seda, et purjus inimesega mõistlikku juttu ei saa ajada. Tema vaimutegevus, on korratu, tema mõistus on purjus oleku ajal täiesti kadund. Ka teised vaimujõud nagu viisakuse tunne, meelepidamine, enesearmastus jne. ei avalda siis oma tegevust. Joobnud inimene on nagu hullumeelne. Ta ei saa aru, mis ta ümber sünnib; ta ei tea, mis ta teeb.

Kuulus Soome kirjanik Aleksis Kivi jutustab ühes oma romaanis („Seitsemän veljestä“) järgmise loo: „Oli pühapäeva hommik. Porilombis, suvise päikese paistel, röhkis siga, vaadates rahvast, kes temast mööda kiriku ruttas. Kadedal pilgul vaatas ta nii meeste jalgu, ilusaid riideid, võrreldes neid oma inetute harjastega. Ta oli vihane jumala pääle, kes teda mitte inimeseks ei olnud loond. Kui ta viimaks küllalt oli nurisend, hoigas ta kramplikult,

pigistas väikesed silmad kinni ja uinus magama, Aga kui ta silmapilgu järele ärkas, magas ta kõrval seltsiline, keegi joomar, kes oli kukkünd sõnniku lompi ja jäänudki sinna. Siga märkas tema hädaohtu, halastas ta pääle ja, võttes kihvadega ta kaelusest kinni, kiskus ta välja kuivale maale. Siis vaatles ta meest silmapilgu, hirvitas ja ütles: — Sina kuri mees, su nägu on nii hirmus, et kauemini seda vaadata ei taha. — Seda öeldes läks siga rõhkides temast eemale ja hakkas maad tuhnama.“

Nõnda kirjutab Soome kirjanik oma raamatus. Aga kahjuks tuleb ka tegelikus elus sarnaseid nähtusi sagedasti ette.

Aga mitteüksi joovastavate jookide suurel määral tarvitamine ei mõju halvasti mõistuse tegevuse pääle, vaid ka parajal määdul ja vähesel viisil tarvitamine. Teadusemehed on sellel alal palju katseid teinud ja ammu juba tõeks teinud, et igasugune vaimu- ja mõistusetöö ilma alkoholita-parefmini kõrda läheb kui alkoholi tarvitades. Sellepärast on Ameerikas ja teistes maades vabrikutes niisugustel töodel, kus nõutakse, suurt täpsust, ainult täiskarsked töölised. Ka rongijuhtideks võetakse ainult täiskarskeid mehi, sest et sääal on vaja suurt terasust ja tähelepanelikust.

Kuidas mõjub alkohol meie kehalise tervise pääle?

Jutustan ühe lookese, mis enam kui 100 aasta eest Ameerikas juhtus.

Ühes haigemajas oli vaimulik. Ta pidi ühel päeval kolera- ja rõugehaigeid surijaid vaatama minema. Enne palus ta aga klaasi konjakit ja jõi selle tühjaks. „Miks teie seda tegite?“ küsis ligiolev arst. „Pea ju ettevaatlik olema, et haigus minu külge ei hakkaks“ vastas vaimulik. „Aga konjak on ju mürk nagu teisedki joovastavad joojad ja külgehakkamise eest hoidmise asemel on ta teid haiguse külgehakkamisele rohkem vastuvõtlikumaks teinud.“ Kui vaimulik seda uskuda ei tahtnud, ütles arst: „Homme on mul ühe meremehe surnukeha lahti lõigata, kes täna õõsi suri. Tulge siis vaatama, mis alkohol inimese kehale õieti teeb.“

Vaimulik oli terve õõ surijate hulgas üleval ja oli hommikul väga väsinud. Aga ometi läks ta surnukeha lahti lõikamist vaatama. Arst andis talle hää suurekstegeva klaasi ja ütles: „Ma ei kahtle sugugi, et see mees klaasitäie rummi kätte suri, mis ta pisut aega enne seda tühjaks jõi, kui ta surnult maha langes. Arvan, et rumm selle suure soone lõhki ajas, mis vere südamest ära toob.“ Pea saadi aru, et arstil oli õigus. Ta laskls vaimulikku suurekstegeva klaasiga kõike seda hävitustööd inimese kehas vaadelda, mis alkohol teeb, niihasti veresoon-

tes, südames, maksas, neerudes, kui pääajus, ja ühe sõnaga, terves kehas. (Kus vähegi võimalik, sääal kasutatagu seletuse juures karskusõpetuse anatoomia tabelleid j. m. Väga asjalik ja uema aja teaduse uurimuste saavutusi vaatlev kirjutus alkoholi patoloogilistest nähtustest on ilmunud Dr. K. Tamme sulest 1922 a. „Tulev Eesti“ numbrites pealkirja all „Inimene ja alkohol“.) Pärast seda juhtumist oli see vaimulik umbes 200 surnukeha lahtilõikamise juures pealt vaatamas ja sai oma silmadega näha, missugust hirmsat kahju joovastavad joogid teevad, mida kasulikkudeks peetakse ja paha arvamata juuakse. Sellest vaimulikust sai selle läbi karskustegelane, kes oma pika eluea joovastavate jookide tarvitamise vastu võitlemiseks ohverdas.

Inglise kuninganna Viktoria ihuarst Dr. Clarke räägib oma elunähtustest suures haigemajas järgmist:

Iga saja haige hulgast võivad seitsekümmend oma tööbe eest joovastavatele jookidele tänu ütelda. Ma ei mõtle, et nad joodikud on, nad vast ei ole sugugi liigjoojad. Nad on päält näha terved ja tunnevad endid terved olevat. Päev päevalt aga teeb see „vähene“, mis nad joovad, oma hävitustööd, — sama tähelepanemata nagu rohi väljai kasvab. Välimus on terve ja ilus, kunni ühel päeval see terve ja tugev mees nõrkeb. „Kui ma niisugust näen,“ hüüab Dr. Clarke: „siis tundub, nagu peaksin ma kõik oma töö ja talitused maha jätma ning püha sõtta minema tervele maailmale hüüdes: Hoidke endid selle inimesesoo vaenlase eest!“ (Oleks väga häa, kui õpetaja oma õpilaste tutvusringkonnast mõne elustvõetud näite saaks tuua, kus alkoholi tarvitamine olnud haiguse ja surma põhjuseks.)

Mõned teadusemehed on välja arvanud, et XIX aastasaja sõjad Euroopas on hävitand umbes $7\frac{1}{2}$ miljoni inimest. Aga alkohol nõudis Euroopas samal ajal keskmiselt 25000 ohvrit aastas. See teeb juba 30 aastaga $7\frac{1}{2}$ miljoni.

Aga pääle tervise rikkumise aitavad joovastavad joogid inimeste kurjadele teedele juhtimiseks kaasa. Joovastavate jookide mõjul tuleb väga sagedasti kisklemisi ette, millele taplused järgnevad ja mida ei juhtuks kaine pääga. Tuletage meele, lapsed, laadapäeva. Laadapäevadel joovad inimesed palju joovastavaid jooke. Ja laadal juhtub alati palju kisklemisi ja suuremaid kuritegusid. Paljud inimesed, kes oma raha ja vara joomiseks raisand, lähevad võõra oma võtma, et selle eest viina osta, saavad nõndaviisi vargaks. Vangimajades kinnistujatest on suurem osa oma kuriteo alkoholi tarvitamise tagajärjel korda saatnud.

Kõige õelamal kujul avaldab alkoholi tarvitamine end inimeste majanduslikus elus.

Korra tuli arsti juure mees ja palus:

„Vaadake, tohtri härra, minu kurku!“ Kas te näete sääal midagi iseäralikku?“ —

„Ma ei näe sääal midagi!“ —

„See on imelik“. ütles mees: „ja sääalt on ometi alla libisend hää talu, suured ehitused, viisteistkümmend lehma, neli hobust ja kõiksugu muud kraami. Ja neist ei ole mingisuguseid jälgi jäänd!“

Palju on inimesi, kellel samasugune kurk on.

Et ettekujutust saada, palju alkohooliliste jookide pääle raha võib kuluda, katsun natuke matemaatikat appi võtta.

Töölt koju tulles peab töömees (võib nime vabalt valida) igal õhtul restoraanist mööda tulema. Sõbrad lähevad restoraani sisse ja kutsuvad oma kaaslase ühes. Iga mees ostab seal pudeli õlut, mille hind 25 mrk. Kui mõnikord restoraani minemata jääb, siis istutakse sääal teine kord jälle kauem, nõnda, et ikka pudel õlut päeva peale tuleb. Ühe aasta jooksul teeb see $25 \times 365 = 9125$ mrk. välja, keskmise eluea jooksul aga (20 aasta vanadusest kunni 50 aasta vanaduseni), milleks 30 aastat võime arvata juba 273.750 mrk., see on hulga rohkem kui veerand miljoni, selle raha eest võib juba ilusa maja (talu) osta. (Meie külas (vallas, alevis, maakonnas, linnas jne) on 100 (1000, 10.000 jne.) meest. Palju kulutavad nemad kokku õlle peale raha 30 aasta jooksul).

Nõnda suureks võib minna ainult ühe pudeli õlle joomine. Aga palju suurem on kulu, kui viina, veinide ja teiste joovastavate jookide ostmise kulud juure arvame. Ka suitsetamine teeb palju kulu. Iga keskmise suitsetaja tarvitab päevas umbes 25 paberossi; ühe paberossi keskmine hind on $1\frac{1}{3}$ mrk.; nõnda tuleb ühe päeva suitsetamise kulu 37 mrk. 50 penni; aastas teeb see välja 12687 mrk. 50 penni ja 30 aasta jooksul 380.625 mrk. s. o. hulga rohkem veel kui õlle pudeli kulu.

Kui meie raamatu keskmiseks hinnaks võtame 150 mrk. ja kõige selle raha eest, mis üks mees, kes päevas 25 paberossi suitsetab ja ühe pudeli õlut joob, 30 aasta jooksul ära kulutab, tahaksime raamatuid osta, siis saaksime osta $\frac{273.750 + 380.625}{150} = 3029$ raamatut. See on mitu suurt kapi täit — terve suur raamatukogu.

Joovastavate jookide tarvitamise kardetav külg on selles, et parajalt joomine kergesti liigjoomisele viib, ja siis on vaesus varsti majas.

Hiljuti seisis ühes ühes järgmine lookene: Petserimaal näinud üks mees unes nelja rottii:

üks olnud väga lihav, kaks tükki koguni kõhnad ja neljas pime. Mees ärkab hommikul üles ja jutustab oma unenägu naisele. Arvavad mõlemad, mis sarnane imelik unenägu võiks tähenda. Hääd küll vist mitte, sest ega rotid ikka hääd ei tähenda. Aga seletada ei oska kumbki. Asjast kuuleb nende väike poeg ja lausub teraselt: See lihav rott on kroonu tsekiviinamüüja, pime rott oled sina, isa, sest et sa kõik raha viina eest ära annad ja kõhnad rotid oleme meie emaga.

Tihti juhtub nõnda, et isa ka naise ja laste teenitud vara joomiseks raiskab. Üks joodiku naine kasvatas põrsast, ja lootis sellest lastele ja enesele ülespidamist saada. Kui ta korra töölt koju tuli, oli põrsas kadund. Isa oli ema äraoleku ajal põrsa tapnud ja raha ära joond.

Joomine võib üksikutele inimestele aimamata vaesust kaasa tuua.

Veel rohkem kurja teeb alkohol riigi- ja rahvamajanduses. Meie maa on vaene, ei leita temas hõbedat ega kulda. Viljakandvat mulda on küllalt, aga Eestis kulutatakse suur hulk sellest viljakandvast mullast tõusnud viljast joovastavate jookide valmistamiseks.

Kuhu jäävad need inimesed, kes enam ise ennast toita ei suuda? Vaestemajasse ehk muul teel kogukonna toita. Kogukonna toita jäävad ka lapsed, kelle vanemad joovastavate jookide läbi kas surnud ehk vangis sattund. Sellepärast on tõsi, mis üks härra vastas, kellelt vastutulija küsis: „Kas viib see tee vaestemajasse?“ — „Ei“, sõnas härra, „aga see viib“, ja koputas kepiga vastu pudeli kaela, mis vastutuleja taskust välja paistis.

Samuti on lugu haigetega. Haige- ja hullumajade pääle tuleb kogukonnal palju kulutada.

Ka politsei, kohtute ja vangimajade pääle tuleb palju raha kulutada, sest et joovastavad joogid ajavad inimesi kuritegusid tegema. „Mil kombel võis teie tasane poeg mõrtsukaks saada?“ küsiti imekspannes ema käest, kes oma ainukesese poja vangisattumise pärast haledalt nuttis. „Viin, viin seda tegi!“ lausus ema nuttes. Poeg jõi teistega ühes, tekkis riid ja — mõrtsukatöö; ja vangikoja tumedate müüride taha viidi noormees.

Kui meie nüüd, peale selle, kui oleme joovastavate jookide mõju inimeste pääle vaadelnud, küsime, kas on viin inimestele sõbraks, mis teie siis vastaksite? Ei ole! Muidugi ei ole. Ta on valesõber.

Mispärast aga paljud inimesed viina siiski armastavad, teda sõbraks peavad ja joovad? Nad ei tea, et viin nii palju kahju teeb. Kui nad koolis käisid, ei kõneldud sellest neile nagu nüüd meie harutame. Ja ise pole nad ka kunagi

järele mõelnud selle üle. Teised aga teavad küll, et viin palju kurja teeb, aga nad ei suuda enam ilma viinata elada, nende viinahimu on väga suureks kasvand, tahtejõud aga jäänd nõrgaks-

Soome karskustegelane proua Alli Trygg-Helenius jutustab järgmise südamesse lõikava loo: „Mõned aastad tagasi asus minu juure korteri noor naisõpetaja. Tal oli väga anderikas vend, kes ülikoolis õppis. Sagedasti oli öde väga kurb ja ma sain teada, et selle põhjuseks venna joomine oli. Ajasin juttu nooremehega ja jõudsime nii kaugele, et ta otsustas teha ühe aasta kestva merereisi, et halbade sõprade seltsist ära olles jälle õigele teele jõuda. Aasta pärast tuli ta tagasi ja jatkas endist viisi joomist. Saime teda avatella joomahaigete parandusmaija sõitma. Kui ta aasta pärast tagasi tuli, olid meil hääd lootused nooremehe tuleviku kohta. Aga „hääd sõbrad“ tulid ja kolmandamal päeval oli alkoholi himu temas uuesti lõkkele lõõnd. Saatsime ta tagasi parandusmaija. Kuue kuu pärast tuli ta jälle koju ja jõi juba esimesel öhtul. Ei oska kirjeldada seda lootusetu seisukorda, milles noor üliõpilane oli. Ta oli ära raisanud öe raha viina ostmiseks, ja kui ma talle nimetasin, et see mitte õiglane ei ole, ütles ta: — Ma pean saama raha, ja kui ma teistsiti ei saa, siis varastan. Arvate teie, et teie hoiatused aitavad? Ma tean ja saan väga hästi aru kõigest. Siin on mul kiri vanalt isalt: Olen teda kannud kolm päeva taskus, ilma et oleks julgenud avada, sest mul on niisugune hirm, et midagi on isale juhtunud. Ma olen näinud, kuidas ta selg aasta aastalt on läind kõveramaks, see on murest minu pärast. Ema on nutnud ööd ja päevad, nii et ta on jäänd pimedaks. Ma tean seda kõik. Aga ma ei võid ennast enam aidata. Ma ei teadnud siis, kui võtsin esimese klaasi, et lõpp tuleb sarnasena. Oleks keegi mulle siis öelnud! Nüüd on see liig hilja! — Sel noorelmehel, kes magab nüüd mullas, oli ilus kodu, armastajad vanemad, hääd kool, ja ta oli murdunud, hukka läind keha ja hinge poolest umbes kahekümne aasta vanaduses“.

Meie kõikide ühine kohus on endid ja tervet meie rahvast selle kurja vaenlase vastu kaitsta, kes sõbra näol meie hulka poeb. Seda suudame aga kõige paremini siis, kui meie karskusühingu (lootusühingu) asutame ja säääl ühiselt töötades katsume meie vaenlast igakülgselt tundma õppida ja teda ära võita.

Kes teist tahavad karskusühingu liikmeks astuda, mille meie täna oma koolis asutame? Kirjutame kõikide nimed üles. (Kõik tarvilised juhatused lootusühingute ja noorsookarskus-

ühingute asutamiseks ja tööks leiduvad Maiju Seppälä raamatus „Karskustöölaste ja murdealise noorsoo keskel“, mis läinud aasta kaskuspüha puhul kõigile koolidele saadeti. Kui mõnel pool raamatuke kaduma läinud, siis võib igal ajal Karskusliidult uus tellida, mis maksuta kätte saadetakse).

Omas ühingu, mille meie täna asutame, tahame ka hoolega läbi harutada, kes meie

tõsised sõbrad on, kes meid igas elusaatuses aitama saavad ja meie elu ilusaks teevad.

„Karskuse töös“ ja „Karskusaja algmed“
ainetel J. Johanson.

Toimetuse järelmärkus: Meie ei pea tööd täiesti õnnestanuks, eriti tema metoodilise käsitluse kui ka paiguti liig jõuliselt esineva tendentsi poolest, kuid anname temale ruumi, sest et temas siiski materjaali leidub, mida karskustunnis võiks kasutada.

Karskuskoosoleku kava

5-ks Karskuspühaks 28. ja 29. IV. 23. a.

VII.—IX. õppeaasta õpilastele.

Keskoolide õpilastele on kahtlemata palju huvitavam ja jätab neile sügavama mulje, kui karskustunni asemel kõikide klasside õpilaste ja õpetajate ühine koosolek korraldada, püüdes sellele seal juures võimalikult pidulik ilme anda, milleks koorilaul, muusika ja päevakohased deklamatsioonid tublisti kaasa suudavad aidata.

Koosoleku algul ja lõpul esinegu tingimata õpilaste laulukoor (kus võimalik, seal ka muusikakoor). Deklamatsioone võiks muu seas „Kalevipojast“ leida, nagu, „Kalevipoja ja Soome sepa riid“ jne.

Kõnedega ja referaatidega võiks esineda nii õpetajad, kui õpilased.

Õpetajate poolt ettekantav kõne võiks käsitada alkoholismi sotsiaalsena pahena, näidates kuidas ta viib seltskonna vara pillamisele, toiduainete raiskamisele, edendab pärivuse teel degeneratsiooni jne.

Õpilaste poolt ettekantav kõne võiks käsitada noorsoo kohustusi ja kaasabi karskustöös, näidates kuidas noored oma aateküllusega ja tegevusihaga pinda valmistavad alkoholibale kultuurile.

On iseenesest mõistetav, et vaba algatus ja iga initsiatiiv kõnetemide valikus peale siinmainitute aina tervitatav on.

Kroonika.

Õpetajaskonna edustus riigi- ja omavalitsusteenijate kongressil.

Kongress peeti Tallinnas 18. — 20. märtsini. Õpetajaskonna saadikuid oli ilmunud 17, seega umbes 50%. Tähtsamate päevakorra küsimuste — pensiooni-, palga- ja teenistusseaduse — arutamiseks ja kongressile ettepanekute tegemiseks valiti komisjonid.

Õpetajate edustusel läks korda igasse komisjoni oma esitajat läbiviia, kes komisjonides seaduste harutamise puhul õpetajaskonda puutuvates küsimustes vastavate ettepanekutega esinesid, mis kongressi poolt viimasel päeval sanktsioneeriti. — m.

Märgukiri haridusministeeriumile õp. palgaseaduse muutmise seaduse maksimahakamise puhul.

Teatavaste tõsteti nimetud seadusega õp. nädalatundide norm maal 24 — 28 ja linnas 24 — 26. Seadus pandi maksma 1. jaan. s. a. Selle järele tuleks õpetajate vahel nüüd uus tundide jaotus toimida, et normi täis saada.

Tundide ümberjaotus nüüd, mil õppeaasta lõpule jõudmas, tooks kahju koolitööle. Ses

mõttes esines E. õp. Liidu juhatus märgukirjaga haridusministeeriumile. Märgukirjas juhitakse tähelepanu tegelikkudele raskustele, mis see endaga kaasa tooks ja palutakse pooleli oleva õppeaasta kestel uut tundide jaotust mitte ette võtta. — m.

II rahvusvaheline kasvatus-kongress.

Kongress peetakse Terretet's, Schweitsis 2—15 aug. s. a. Referaatidega esinevad: Dr. Decroly — Belgia, Vilhelm Paulsen — Saksamaalt, Maria Montessori — Itaaliast, Adolphe Ferrière, Jagnes Dalcroze ja t. E. õp. Liit otsustas oma esituse kaudu sest kongressist osavõtta, toetuse saamiseks (saadikute reisikulud) haridusministeeriumi poole pöörates. — m.

Leedu õpetajad kutsuvad Eesti ametvendi külla.

Kutse on tulnud E. Õp. Liidu juhatusele. Selles soovitatakse külaskäik juuni lõpus toime panna. Sel ajal on meie laulupidu. E. Õp. Liidu juhatus arvab, et Leetu võiks sõita juuli algul, kusjuures igast õp. organisatsioonist paar osavõtjat võiks olla. — m.

Karskuseksamite kava

võttis Karskusliit lõpulikult vastu. Kavas on ette nähtud kolm eksami: alam, keskmise ja ülema astme eksam. Alam aste vastab meie algkooli vanemate klasside õpilaste võimistele, keskmine aste keskkooli ja esimeste kursuste üliõpilastele, kuna ülem aste karskustegelastele ja karskusasjast eriliselt huvitundjatele on kavatsatud. Kõige astete eksami sooritajad saavad Karskusliidu poolt vastava tunnistuse. Eksamite kava on ilmunud 1923 a. „Tulev Eestis“ nr. 2, ja saadetakse Karskusliidu poolt soovijatele viibimata kätte. — S.

Karskusõpetuse kava

õpetajaid ettevalmistavatele asutustele on Karskusliidu poolt esialgselt kokku säetud, mis meie suuremate seminaaride poolt hääks kiidetud ja haridusministeeriumile tarviiste korralduste tegemiseks kätte saadetud. — S.

Karskustundide

kava ja präparatsioonid võib igal ajal Eesti Karskusliidust saada (Aadr.: Tartu, postkast 86;) saadetakse ka postiga soovijatele koju kätte. Ka on karskuskasvatuse instruktor alati valmis isiklikult kohale sõitma. Sõidukulud kannab Karskusliit, milte kutsuja. — S.

Organisatsiooni teated.

Võru linna Õpetajate Ühing.

Ühing on möödunud aastal pidand 2 pääkoosolekut, 3 kõnekoosolekut. Osavõtt pääkoosolekuid — 65%, Juhatus koos olnud 14 korda.

Ühingu poolt on osa võetud üleriiklise õp. päeva ja pedagoogilise nädala tööst, maakonna Õp. Liidu asemikkude koosolekust ja Võrumaa koolivanemate kongressist. Suuremaks saavutuseks 1922. a. oli kadunud õp. P. Abeli hauasamba püstitamine. Seks otstarbeks on korjanduste, pidude ja m. kaudu raha saadud 24.807 mrk., millest 23.328 m. välja läind.

Üldine kassa sissetulek 1922. a. 73.727 m. 76p., väljaminek 59.877 m. 55 p.

„Kasvatust“ on Ühing toetanud 2000 margaga ja Dr. Kreutzwaldi mälestussamba hääks annud 2000 mrk.

Ühing on o.ü. „Töökooli“ osanik kolme osatähega.

Ühingu juures töötasid 2 komisjoni: kutse eetika ja E. Õp. Liidu toetuskapitaali kodukorra komisjon. Esimene töötas välja kutse eetika määrustiku, mis Võrumaa õp. päeva poolt väiksemate muudatustega vastu võeti.

Rahalisi kohustusi Liidu vastu pole Ühing jõudnud tähtajaks täita, kuna liikmed omi kohustusi Ühingu vastu nõrgalt on täitnud.

Osavõtmine Ühingu pidudest ja kõnekoosolekust on olnud leige. Aastakoosolekul oli 70-st liikmest 26.

Liikmeid oli Ühingul aasta algul 60, välja astus — 8, juure tuli 18, aasta lõpuks liikmeid — 70, säälhulgas meesõpetajaid 43, naisõpetajaid 27.

Ühingu 1923. a. kasvatustest oleks nimetada: pedagoogilise raamatukogu asutamine Ühingu juure, milleks 8000 marka eelarvesse võetud; ekskursionide korraldamine kodumaa parema

tundmaõppimise otstarbel, milleks vastav komisjon moodustati.

1923. a. eelarve on tasakaalu viidud 48.370 margale. Kuludes muuseas „Kasvatuse“ toetuseks 3000 mrk. ja üleriiklise õp. päeva korralduseks 5000 mrk.

Ühingu praegune juhatus: esimees K. Kisand, abi J. Sultson, kirjatoimetaja J. Hermann, abi Annette Budkovsky, laekahoidja Anna Asson, (kõik endised).

Ühingu kroonikeriks on J. Sultson 2500 margalise aastapalgaga. — m.

Kadrina Õpetajate Seltsi aastakoosolek.

Koos 33 õpetajat ja koolinõunik Meos.

Selts on korraldanud Kadrina koolis proovitunnid eesti keeles, maateaduses, loodus- ja koduloos. Läbirääkimistest proovitudide üle võetakse õige elavalt osa.

Selts alustas oma tegevuse läind aasta sügisel. Lühikese aja tõttu pole suurt jõutud teha. Kavatsusel olnud ülekihelkonnaline hariduspäev jäi väliliste takistuste tõttu pidamata.

On peetud paar asjaajamis koosolekut vähese osavõetuga.

Kassa tulud 5850 m., kulud 4673 mrk. 1923 a. Kavatselakse Neeruti mägedes lastepidu korraldada, mille tufu õpilaste toetuseks läheks.

1923. a. eelarve bilanseerub 11.000 m. Kuludes muuseas „Kasvatuse“ toetuseks 1000 marka ja „Töökooli“ osatähe omandamiseks 1000 marka.

Seltsi juhatusse walitakse: A. Kristelstein, J. Rumbach, V. Viikmann, V. Nelke ja P. Pedisson, revisjoni komisjoni L. Martinson, M. Männik ja G. Kippar. — m.

Trükiviga: lhk. 100 tuleb lugeda Dr. Klerk'i asemel Dr. Clark.

≡ AJAKIRI ≡

“ROMAAN”

(II aastakäik)

Ainuke ajakiri Eestis, mille sisuks on ainuõiguslikult jutukirjandus rahvusvahelises ja väärtuslikus valikus.

Läinud aastal ilmus rohkes valikus töid 49 rahvuse silmapaistvatelt kirjanikudelt.

Rahvused olid järgmised:

Albaania, Ameerika, Ameerika-Saksa, Armeenia, Artshi, Austria, Balti-Saksa, Baski, Belgia, Bulgaaria, Daani, Eesti, Greeka, Hiina, Hispaania, Hollandi, India, Indiaani, Inglise, Islandi, Itaalia, Jaapani, Juudi, Kroaati, Leedu, Läti, Montenegro, Mustlased, Neegrid, Norra, Persia, Poola, Portugaali, Prantsuse, Provence, Rootsi, Rumeenia, Saksa, Serbia, Soome, Soome-Rootsi, Tatari, Tiroomi, Tshehhi, Türgi, Ukraina, Ungari, Vlaami, Vene.

Väärtusliku ja mitmekesise sisu peale vaatamata on:

„ROMAAN„ rahvalik ajakiri ja loetav igaühele.

Tänavu tahab „ROMAAN“ veelgi enam rõhku panna sisu mitmekülsuse peale ja loodab, et sennine suur poolehoid veelgi laieneb ja tiheneb.

„ROMAAN“ pole kuulutuste-leht, kus kinni maksetud leheküljed lugejale teistkordselt hinna alla arvalakse, vaid

„ROMAAN“ on ajakiri, kus lugeja 40 marga eest saab 32 suurt lehekülge tõsist ja huvitavat lugemist.

Ainuüksi nimi „ROMAAN“ ütleb, et „ROMAAN“ pakub paremaid romaane (igas numbris kaks järgnevat), kui ükski teine ajakiri.

„ROMAAN“ on kõige suurema läbimüügiga ajakiri Eestis — teiste kuulutuste peale vaatamata. Seda tõendab iga juhuslik ajalehemüüjagi. Ja meie võime uhked olla, üteldes et see läbimüük on „ROMAANI“ sisu hea toimetamise tagajärg.

Tellimishinnad on järgmised:

1923. aasta peale (24 Nr.)	M. 750.—
1/2 aastal (12 Nr.)	M. 400.—
1/4 „ (6 Nr.)	M. 225.—
1 kuu peale (2 Nr.)	M. 80.—
Üksiknumber	M. 40.—

Tellige veel täna kas peatalitusest, või abitalitusest ja agentuuri-dest üle riigi või aga lähemast postkontorist.

Address: „ROMAANI“ talitus, Tallinn.

NIGULISTE TAN. 16.

„Tulev Eesti“

ilmub 1923. a. Eesti Karskusliidu häälekandjana suurendatud kujul, järjekindlalt üks kord kuus -()- vähemalt kahe trükipoogna suuruses. -()-

„TULEV EESTI“ sisu mitmekesisuse pääle tahetakse kõige suuremat rõhku panna ja hariduslistele küsimustele ning spordile rohkem ruumi lubada kui senni, vastavalt Karskusliidu laiendatud töö kavale.

„TULEV EESTI“ välimust tõstetakse järjekindlalt, tuues igas numbris rohkesti pilte ja illustratsioone, muu seas mitmesuguseid diagramme, karrikatuure j. m.

„TULEV EESTI“ on ainus karskusajakiri Eestis ja teenib seepärast kõikide hariduskultuuriliste seltside tähelepanu.

„TULEV EESTI“ ei tohi puududa ühegi organisatsiooni raamatukogust ja lugemislaualt. On ette tulnud juhtumisi, et selts Karskusliidult toetust palub lugemislaua korraldamiseks, karskusajakirja aga lugemislaua tellimata jätab. Ärgu sarnased häbistavad nähtused kunagi kordugu.

„TULEV EESTI“ peab käima igale koolile. Hoolitsegu selle eest Eesti õpetajad, kes kunagi oma karskussõbralikku meeleolu pole salganud.

EESTI KARSKUSLIIT kutsub üles kõiki karskussõbralikke kodanikke, eestkätt karskusseltside tegelasi ja karskeid õpetajaid, „TULEV EESTI“ tellimisi levitama. Igal üksikulgi juuretulnud tellimisel on suur tähtsus. On saada ka läinud aastakäigu üksikuid numbreid ä 10—15 marka ja kokkukõidetult terve aastakäik 150 mrk.

„TULEV EESTI“ tellimiste vastuvõtmise raamatud saadetakse esimese nõudmise pääle kätte. Tellimiste kogujaile antakse hädä 0/0/0.

„TULEV EESTI“ tellimisi võtavad vastu ka kõik vabariigi postkontorid.

„Tulev Eesti“ tellimishind on:

1 aasta pääle	300 marka.		1/4 aasta pääle	75 marka
1/2 „ „	150 „		Üksik number	25 „

„TULEV EESTIS“ on kasulik kuulutada: iseäranis pidagu seda kirjas-tajad ja raamatukauplused silmas. Kuulutuste hind: 1 lehekülge 1000 marka, 1/2 lehekülge 500 marka, 1/4 lehekülge 250 marka. Kuulutuste kogujaile vastavad 0/0/0.

„TULEV EESTI“ tellimise aadress: Tartu, postkast 86, „Tulev Eesti“.

Eesti Karskusliit,
Tartu, Jakobi tänav 8, Telefon 404.